

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

MARIJA KLAVŽ

TRGOVINA Z LJUDMI V SLOVENIJI IN RANLJIVOST SLOVENSКИH
SREDNJEŠOLCEV

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
SOCIALNA PEDAGOGIKA

MARIJA KLAVŽ

Mentor: dr. BOJAN DEKLEVA

TRGOVINA Z LJUDMI V SLOVENIJI IN RANLJIVOST SLOVENSКИH
SREDNJEŠOLCEV

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

Zahvala

*Dr. Bojanu Deklevi za mentorstvo, vso strokovno pomoč in usmerjanje pri pisanju
diplomskega dela.*

Hvala prav tako vsem, ki so me spodbujali in mi stali ob strani tudi, ko ni šlo vse po načrtih.

POVZETEK

Trgovanje z ljudmi postaja problem vse večjih razsežnosti. V teoretičnem delu je najprej definiran pojem trgovanja z ljudmi, kdo so žrtve in kdo storilci. Mediji velikokrat stereotipno prikazujejo žrtve trgovanja z ljudmi (glede na njihovo poročanje so to ženske in otroci, ki postanejo žrtve spolnega izkoriščanja). Vendar žrtve niso samo ženske in otroci, ampak tudi moški, ki so največkrat izkoriščani pri delu. Najpogostejše pojavne oblike trgovanja z ljudmi so: trgovanje z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja, trgovanje z ljudmi kot izkoriščanje delovne sile in trgovanje z otroci. Ko gre za Slovenijo in njeno vpetost v proces trgovanja z ljudmi, me je zanimal njen položaj – ali je Slovenija država izvora, tranzita ali končne destinacije. V Sloveniji imamo nekaj organizacij, ki pomagajo žrtvam trgovanja z ljudmi ter slednje tudi preprečujejo in ozaveščajo. V nadaljevanju teoretičnega dela sem se osredotočila na eno izmed najbolj ranljivih skupin za trgovanje z ljudmi, to so mladi. Dotaknila sem se socialne ranljivosti mladih znotraj družine, vrstnikov in prijateljev, brezposelnosti, odklonskega vedenja ter psihosocialnih težav.

V središču raziskovalnega dela naloge sta primerjava med 2-letnim in 4-letnim izobraževalnim programom ter njuna razlika glede na ranljivost za trgovino z ljudmi. Kljub temu da so dijaki 2-letnega programa, sodeč po odgovorih na anketna vprašanja, socialno bolj ranljivi od svojih sovrstnikov v 4-letnem programu, se ne spuščajo v tvegane situacije, kar bi jih lahko privedlo do tega, da postanejo žrtve trgovine z ljudmi.

KLJUČNE BESEDE: trgovanje z ljudmi, push in pull dejavniki, izkoriščanje, Slovenija, socialna ranljivost mladih

ABSTRACT

Human trafficking is becoming a problem of an ever greater magnitude. In the theoretical part, I firstly defined the concept of human trafficking, the victim and the perpetrator. The media mostly give a stereotypical perception of the victims of human trafficking (according to their reports the victims are women and children who become victims of sexual exploitation). However, the victims are not only women and children but also men who are mostly exploited for work. The most common manifestations of human trafficking are human trafficking with the intent of sexual exploitation, human trafficking with the intent of workforce exploitation and child trafficking. In connection to Slovenia and its integration into the process of human trafficking, I posed a question regarding its position – is Slovenia a country of origin, transit or final destination. There are some organisations in Slovenia that operate in the field of preventing, raising awareness and helping the victims of human trafficking. Next, I focused on one of the groups most vulnerable to human trafficking – the young. I touched upon the problem of social vulnerability of the young in regard to the family, peers and friends, unemployment, deviant behaviour and psychosocial problems.

In the research part of the thesis I focused on the comparison between the students of 2-year and 4-year educational programs and their vulnerability to human trafficking. According to the information obtained through surveys, the students of 2-year educational programs are more socially vulnerable than their peers in the 4-year programs; nevertheless, the former do not expose themselves to situations that would put them in greater risk of human trafficking.

KEY WORDS: human trafficking, push and pull factors, exploitation, Slovenia, social vulnerability of the young

KAZALO VSEBINE

I.	UVOD	5
II.	TEORETIČNI DEL	7
1.	TRGOVANJE Z LJUDMI	7
1.1.	Mednarodno-pravni dokumenti na področju definiranja trgovanja z ljudmi	7
2.	OBLIKE TRGOVANJA Z LJUDMI	9
1.1.	Trgovanje za namene spolnega izkoriščanja	9
1.2.	Trgovanje z ljudmi kot izkoriščanje delovne sile	9
1.3.	Trgovanje z otroki	10
3.	PROCES TRGOVANJA Z LJUDMI	11
4.	KDO JE KDO V PROCESU TRGOVANJA Z LJUDMI?	12
4.1.	Žrtve	12
4.2.	Trgovci	12
5.	REINTEGRACIJA ŽRTEV TRGOVANJA Z LJUDMI	13
6.	ORGANIZACIJE NA PODROČJU POMOČI ŽRTVAM	14
7.	SLOVENIJA	15
7.1.	Slovenija kot tranzitna, ciljna oziroma izvorna država	15
7.2.	Medresorska delovna skupina	16
7.3.	Slovenska zakonodaja na področju trgovanja z ljudmi	16
7.4.	Organizacije, pomoč in reintegracija žrtev v Sloveniji	17
8.1.	Družina	21
8.2.	Vrstniki in prijatelji	22
8.3.	Prestopniško vedenje	22
8.4.	Brezposelnost	23
8.5.	Psihosocialne težave	24
III.	EMPIRIČNI DEL	25
1.	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	25
1.1.	Raziskovalni problem	25
1.2.	Raziskovalno vprašanje in hipoteze	25
1.3.	Spremenljivke	26
2.	METODOLOGIJA	26
2.1.	Osnovna raziskovalna metoda	26
2.1.1.	Zanesljivost vprašalnika	27
2.2.	Zbiranje podatkov	27
2.3.	Vzorec	28
2.4.	Obdelava podatkov	29
3.	ANALIZA IN INTERPRETACIJA	30

Kaj dijaki razumejo pod pojmom »trgovina z ljudmi«?	30
H1 – Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega izobraževalnega programa ne obstajajo razlike glede poznavanja in opredeljevanja pojma trgovina z ljudmi.	31
H2 - Med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike v zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci. Dijaki 2-letnega programa so bolj zaupljivi. ...	32
H3 – Dekleta 2-letnega in 4-letnega programa bi se v večji meri odločala za delo v tujini kot pa fantje obeh programov.	33
H4: Obstajajo razlike med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa glede ranljivosti. Dijaki 2-letnega programa so bolj ranljivi.	34
H5 – Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike, ko gre za tvegana dejanja, kjer lahko postanejo žrtve trgovine z ljudmi. Dijaki 2-letnega programa počnejo bolj tvegane stvari.	35
4. ODGOVORI NA ZASTAVLJENA VPRAŠANJA IN ZAKLJUČKI NA POSTAVLJENE HIPOTEZE	37
IV. ZAKLJUČEK	40
V. LITERATURA	41
VI. PRILOGA 1	45

I. UVOD

V diplomski nalogi bom obravnavala tematiko trgovanja z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev, ko gre za pasti trgovanja z ljudmi. Mladi so na prehodu iz otroštva v odraslost (ko se spopadajo z osamosvajanjem) ena najbolj ranljivih skupin za trgovanje z ljudmi. Po navedbah McCabe (2008) naj bi otroci predstavljali kar polovico vseh žrtev trgovanja z ljudmi.

Najprej se bom v teoretičnem delu na kratko dotaknila definicij trgovanja z ljudmi, kako ta proces definirajo mednarodno-pravni dokumenti, kot sta Protokol Združenih narodov o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, še posebej z ženskami in otroki iz leta 2000, in Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi iz leta 2005. Ko gre za proces trgovanja z ljudmi, me bo zanimalo, kdo so udeleženci v tem procesu, kdo so storilci, se pravi trgovci, in kdo so žrtve ter kako poteka proces od novačenja do izkoriščanja. Opisala bom tri pojavne oblike trgovanja z ljudmi: trgovanje z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja, trgovanje z ljudmi kot izkoriščanje delovne sile in trgovanje z otroci. Pomembno vlogo igrajo tudi organizacije, ki pomagajo žrtvam pri njihovi reintegraciji v družbo, zato bom na kratko opisala ta proces in vlogo organizacij v njem. Kasneje je v teoretičnem delu poudarek na Sloveniji. Ko gre za našo državo, me bo zanimalo, v kolikšni meri predstavlja državo izvora, tranzita in končne destinacije. Prav tako bodo pomembne organizacije v Sloveniji, ki nudijo pomoč in reintegracijo žrtvam trgovanja z ljudmi. Preiskala bom tudi področje zakonodaje in poskušala prikazati delo medresorske delovne skupine.

Drugi del teoretičnega dela bo namenjen eni izmed najbolj ranljivih skupin, ko gre za potencialne žrtve trgovanja z ljudmi, torej mladim. Kot glavni vir za opisovanje socialne ranljivosti mladih bom uporabila delo Mirjane Ule *Socialna ranljivost mladih*.

V empiričnem delu bom raziskovala ter primerjala dijake in dijakinje 2-letnega in 4-letnega izobraževalnega programa. Prav tako bom analizirala povezavo med dejavniki ranljivosti in pastmi trgovanja z ljudmi. Torej, ali so dijaki 2-letnega programa bolj ranljivi in se spuščajo v bolj tvegane situacije ter nasedajo pastem trgovanja z ljudmi. Anketiranje bom opravila na treh šolah z 2-letnimi in 4-letnimi izobraževalnimi programi.

Že v uvodu želim pojasniti razliko med dvema podobnima pojmom, ki ju ljudje pogosto enačijo. Slednja sta trgovanje in tihotapljenje.

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Še pred tem pa bom pojasnila razliko med 'trgovanjem' in 'trgovino' z ljudmi, saj bom v diplomski nalogi uporabljala izraz 'trgovanje z ljudmi'. Kadar bo šlo za dobesedno navajanje določenega avtorja, bom ohranila izvorni izraz 'trgovina z ljudmi', če bo to potrebno. Kot pišeta Pajnik in Kavčič (2008), se v literaturi, prevedeni iz angleščine, za izraz »trafficking in human beings« uporablja slovenski prevod 'trgovanje z ljudmi'. Izraz trgovanje označuje proces, medtem ko izraz trgovina z ljudmi »napeljuje na trgovino kot tržno menjavo blaga oziroma žrtev« (prav tam, str. 141).

Trgovanje je pogosto enačeno s tihotapljenjem, kljub temu da sta si pojma različna. IOM¹ (2001, str. 13) ugotavlja, da »gre pri tihotapljenju za nelegalen prevoz oseb preko državnih meja, kjer ima dobiček in korist tihotapec. Kljub temu da so tihotapljene osebe izpostavljene poškodbam ali celo smrti, ni nujno, da tihotapljenje vključuje tudi izkoriščanje. Drugače je pri trgovanju, katerega namen je že od samega začetka izkoriščanje in kršenje človekovih pravic«. McCabe (2008) ugotavlja, da se tihotapljenje dogaja na meddržavni ravni, medtem ko lahko trgovanje poteka izključno znotraj žrtvine izvirne države. Pomembna razlika med procesoma je tudi položaj udeležene osebe v obeh procesih. Za razliko od oseb, s katerimi trgujejo, imajo osebe, ki so bile tihotapljene, svobodo gibanja in možnost menjave zaposlitve, odnos z tihotapcem pa se konča, ko prispe oseba v državo destinacije. Peršak (2006) ugotavlja, da je glavni kriterij za razlikovanje med trgovanjem in tihotapljenjem v prostovoljni odločitvi tihotapljene osebe, da želi biti pretihotapljena čez državno mejo.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so se začeli uveljavljati termini, kot je 'trgovanje z belimi sužnji', kjer so bile sužnje predvsem ženske za namene prostitucije. Zaradi hitre rasti trgovanja z ljudmi so ključnega pomena strategije preprečevanja in zagotavljanja oskrbe ter pomoči žrtvam (Zavratnik, 2010). Po navedbah Združenih Narodov naj bi bilo trgovanje z ljudmi, poleg trgovine z orožjem in drogo, med tremi najbolj dobičkonosnimi kriminalnimi dejavnostmi na svetu (McCabe, 2008).

¹ IOM (International Organization for Migration) je Mednarodna organizacija za migracije, ustanovljena leta 1951 (<http://www.iom.int/cms/home>, pridobljeno 10. 5. 2013).

II. TEORETIČNI DEL

1. TRGOVANJE Z LJUDMI

Trgovanje z ljudmi je kriminalna dejavnost, ki deluje pod nadzorom posameznikov, organiziranih kriminalnih mrež in/ali mafije. Njihova motivacija je pridobitev ekonomske koristi z izkoriščanjem ljudi, kjer je le-to definirano kot izkoriščanje ali prostitucija drugih oseb in druge oblike spolnega izkoriščanja, prisilno delo, suženjstvo ali odstranitev organov (Baumeister in Santiago Finsk, 2005).

Združeni Narodi so trgovanje z ljudmi definirali kot »novačenje oziroma pridobivanje, prevoz, skrivanje ali zadrževanje oseb z grožnjami ali prisilo« (McCabe, 2008). Avtorica ugotavlja, da naj bi se z osebami večinoma trgovalo za namene prisilnega dela ali spolnega izkoriščanja. Trgovanje za potrebe dela obstaja v treh oblikah: kot suženjstvo, prisilno delo in otroško delo. Pri žrtvah ne gre za homogeno populacijo, saj so žrtve tako mladi kot starejši, moški in ženske, nekateri so spolno zlorabljeni, drugi ne (prav tam). Enako ugotavlja Popov (2003), in sicer so žrtve trgovanja z ljudmi tudi moški in dečki, največ pa je žensk in deklic in »čeprav je trgovina z ljudmi značilna tako za bogate kot za revne dele sveta, je treba vedeti, da daleč največ žrtev prihaja iz najbolj revnih držav sveta, najpogosteje iz najbolj nerazvitih ruralnih območij teh držav« (Popov, 2003, str. 4).

1.1. Mednarodno-pravni dokumenti na področju definiranja trgovanja z ljudmi

Zaradi potrebe po enotni definiciji pojma trgovanje z ljudmi je leta 2000 nastal Protokol Združenih narodov o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, še posebej z ženskami in otroki, krajše tudi Palermski protokol (Možina Florjanc, 2008). S protokolom so med drugim želeli pojasniti razliko med 'trgovanjem' in 'tihotapljenjem' ljudi (Peršak, 2005), ki pa je obširneje pojasnjena že v uvodu. Popov (2003) ugotavlja, da se tako imenovani Palermski protokol ukvarja predvsem z bojem proti organiziranim kriminalnim združbam, medtem ko posveča premalo pozornosti obravnavi žrtev in njihovi pomoči.

Naslednji pomemben dokument, ki ga je sprejel Svet Evrope 16. maja 2005 v Varšavi, je Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi. Zavzema se za sodelovanje med organizacijami na področju pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi in odgovornimi organi ter opredeljuje problem trgovanja z ljudmi v širšem obsegu, predvsem na področju pomoči žrtvam (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2013). Za razliko od Palermskega protokola Konvencija Sveta Evrope ni osredotočena le na

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

trgovanje z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja, ampak natančneje določa trgovanje za prisilno delo, prisilne poroke, služabništvo (Pajnik, 2008).

Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi iz leta 2005 in t.i. Palermški protokol, ki je stopil v veljavo leta 2003², opredeljujeta štiri glavne točke, ko gre za definiranje pojma 'trgovina z ljudmi', in sicer naslednje:

- a) »trgovina z ljudmi pomeni pridobivanje, prevoz, transfer, skrivanje ali sprejemanje oseb za namene izkoriščanja z uporabo groženj ali sile ali drugih oblik prisile, odvedbe, prevare, preslepitve, zlorabe oblasti ali ogroženega položaja ali dajanjem ali prejetjem plačila ali ugodnosti, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov«;
- b) »Soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju iz točke a) se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva iz točke a)«;
- c) »Novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja se šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje sredstev iz točke a)«;
- d) »'otrok' pomeni vsako osebo, mlajšo od osemnajst let« (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings 2005 in United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000, v Možina Florjanc 2008, str. 99–100).

Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi dodaja še točko e), kjer:

- e) »'žrtev' pomeni vsako osebo, ki je vpletena v trgovino z ljudmi, kot določa ta odstavek« (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2005, v Čurin 2006, str. 167).

²Konvencija o mednarodnem organiziranem kriminalu, h kateri spada tudi Protokol o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, predvsem ženskami in otroki, je bila sprejeta že decembra 2000 (Možina Florjanc, 2008).

2. OBLIKE TRGOVANJA Z LJUDMI

Kot ugotavlja Popov (2003), pojav trgovanja z ljudmi ni novodoben fenomen, ampak se je začel uveljavljati že v začetku 15. stoletja, ko so z ljudmi začeli trgovati Arabci in Afričani. Kasneje so glavno vlogo, ki jo imajo še danes, prevzeli Evropejci.

Možina Florjanc (2008) piše, da je trgovanje z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja najbolj razširjena oblika trgovanja, saj je tudi najbolj dobičkonosna. Poleg trgovanja za namene spolnega izkoriščanja, kjer so najpogosteje žrtve ženske in deklice, so žrtve izkoriščane tudi za namene prisilnega dela, kamor spada izkoriščanje otroške delovne sile, suženjstva ali odstranitve človeških organov.

1.1. Trgovanje za namene spolnega izkoriščanja

Trgovanje za namene spolnega izkoriščanja je eden najpogostejših in najbolj znanih razlogov trgovanja z ljudmi. Definirano je kot pridobivanje, skrivanje, prevoz, preskrba oziroma pridobivanje žrtve s silo ali grožnjami za spolno izkoriščanje (McCabe, 2008). Ženske so prisiljene v opravljanje nezaščitenih in nevarnih spolnih storitev, v prostituiranje na ulicah, barih. Trgovci si žrtve podredijo s posiljevanjem ali pretepanjem, dokler ne privolijo v opravljanje njihovih in strankinih zahtev (Možina Florjanc, 2008). Kot navajata Baumeister in Santiago Finsk (2005), žrtve postanejo last trgovcev in nimajo nobenih možnosti, da bi prenehale s prostitucijo. Trgovci namreč nadzirajo izkoriščanje žrtev ter vsega kar te delajo, določajo jim kdaj in kdo bo njihova stranka. McCabe (2008) piše, da so žrtve, ki so večinoma ženske in mladoletna dekleta, prisiljene v razne oblike spolnega izkoriščanja, od prostitucije, pornografije do prisilnih porok in seks turizma. Kot navajata Doerner in Lab (2005, v McCabe, 2008), so žrtve, poleg fizične zlorabe, izpostavljene tudi psihičnim in čustvenim zlorabam, prisilni spolnosti in večjim zdravstvenim tveganjem, saj pogosto ne dobijo zadostne količine hrane in medicinske oskrbe, prav tako lahko postanejo odvisne od drog ali alkohola.

Zaradi groženj žrtvinim članom družine z mučenjem ali smrtjo, če žrtev ne bo sodelovala s trgovci, žrtvam pogosto ne preostane drugega, kot da se vdajo v usodo in »vztrajajo v obstoječi situaciji« (Možina Florjanc, 2008, str. 102).

1.2. Trgovanje z ljudmi kot izkoriščanje delovne sile

Drugi razlog za trgovanje z ljudmi je delo in izkoriščanje delovne sile, kar pa dolgo ni bilo pojmovano kot problem. Zaradi še težjega identificiranja žrtev kot pri izkoriščanju, omenjenem v predhodnem poglavju, izkoriščanje delovne sile ni bilo deležno večjih raziskav in pozornosti organov kazenskega pregona (Kangaspunta, 2006 v McCabe, 2008). Miller

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

(2006 v McCabe, 2008) in Možina Florjanc (2008) ugotavljata, da se oblika trgovanja z ljudmi kot izkoriščanje delovne sile pojavlja v kmetijstvu, kot so na primer delo na poljih, delo v tekstilni industriji, delo varuške, delo v gostinstvu ali negovalstvu in pomoč v gospodinjstvu.

Izkoriščanje delovne sile je težko odkriti, saj se večina žrtev skriva za navadnim, zakonitim delom. Izkoriščanje delovne sile ne zajema le prisilnega dela odraslih moških in žensk, ampak tudi delo otrok. Problem, ki se pri tem pojavlja, je med drugim ta, da moški v mnogih državah niso prepoznani kot žrtve izkoriščanja in posledično niso obravnavani kot žrtve trgovanja z ljudmi za namene delovnega izkoriščanja (McCabe, 2008).

Podobno kot pri spolnem izkoriščanju so posamezniki prisiljeni delati zaradi groženj z nasiljem, vrnitvijo v njihovo državo ali drugih oblik prisile. Zaradi stalnega nadzora delodajalcev in izolacije, nezaupanja v državne organe, ki izhaja iz razmer v njihovi državi in neznanja jezika države, kjer se nahajajo, so žrtve nezmožne poiskati pomoč pri oblasteh (McCabe, 2008).

1.3. Trgovanje z otroki

Trgovanje z otroki je ena izmed pojavnih oblik trgovanja z ljudmi, ki je v zadnjih letih pritegnila več pozornosti. Lahko se pojavlja kot izkoriščanje za delo, posvojitve, tihotapljenje drog ter trgovanje z notranjimi organi. Trgovanje z otroki je za trgovca zelo dobičkonosno, na drugi strani pa se njegova družina sploh ne zaveda, da je otrok zlorabljen ali izkoriščen. Otroci so v primerjavi z odraslimi lažje žrtve za trgovanje in naj bi tako predstavljali približno polovico vseh žrtev trgovanja z ljudmi (McCabe, 2008).

Trgovci uporabljajo različne načine pridobivanja otrok, med katerimi so najpogostejši naslednji:

- »Ugrabitev«,
- »Novačenje na podlagi zavajanja v celoti ali delno«,
- »Namerna prodaja otrok trgovcem z eksplicitnim ali implicitnim vedenjem o tem, kaj se bo z otrokom zgodilo«,
- »Lažna družinska prodaja ali 'donacija' otroka trgovcem z ljudmi« (Zavratnik Zimic idr., 2005, str. 41).

3. PROCES TRGOVANJA Z LJUDMI

Vzroki trgovanja so povečana globalizacija, okrepljen tok informacij, dobrin in ponudb, večji pretok in mobilnost ljudi ter povečane možnosti prehoda državnih meja. Pomanjkanje priložnosti za zaslužek, nezanesljive plače in nezadovoljstvo s pogoji dela v domačem okolju ustvarjajo priložnosti za preprodajalce, da slednji legalno ali nelegalno ustvarjajo službe v turističnem sektorju, prevozništvu, zabavi, kmetijstvu in gradbeništvu, kjer pridobivajo žrtve (Baumeister in Santiago Finsk, 2005). S tako imenovanimi 'push' faktorji lahko povzamemo glavne dejavnike, ki osebe silijo v trgovanje z ljudmi. To so brezposelnost, revščina, spolna diskriminacija in nasilje. Na drugi strani 'pull' faktorji opisujejo dejavnike, ki osebe pritegnejo v trgovanje z ljudmi. To so pričakovanje boljše zaposlitve, s tem pa izboljšanje materialnega in socialnega položaja, povpraševanja po gospodinjskih pomočnicah in cenejši delovni sili (Možina Florjanc, 2008). IOM (2001) k že navedenim dejavnikom dodaja še nizko stopnjo izobraženosti ter pomanjkanje informacij o možnostih migracij. Popov (2002) opozarja, da ni mogoče posplošiti, kaj ljudi privablja v pasti trgovanja z ljudmi. Potrebno je poiskati temeljne razloge, ki so ljudi vodili v to, ter raziskati sociološke, ekonomske, psihološke in osebne vzroke.

Po navedbah UNODC³ (UNODC, 2006, v McCabe, 2008) se trgovanje z ljudmi začne z ugrabitvijo ali novačenjem oziroma pridobivanjem oseb, nadaljuje pa s prevozom iz države izvora v državo destinacije, kamor je oseba namenjena. Zaključni cilj trgovanja z ljudmi je dobiček, ki ga trgovci povečujejo z večkratnim izkoriščanjem oseb in povečevanjem števila žrtev.

IOM (2001) ugotavlja, da obstajalo trije glavni načini pridobivanja žrtev:

1. Obljube o visoko plačanem delu v tujini
2. Obljube, da se bodo ženske lahko poročile v bogatejše države oziroma v tujino
3. Ugrabitev

Ko se žrtev zave, da visokega plačila za opravljano delo ne bo, je navadno že prepozno. Med najbolj znanimi metodami pridobivanja so časopisni oglasi, ki oglašujejo lažne službe varušek, igralk, manekenk ali plesalk (IOM, 2001).

³UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) je zaradi povečanega problema pojava trgovanja z ljudmi začel izvrševati program proti trgovanju z ljudmi (ang. Global Programme Against Trafficking in Human Beings) (McCabe, 2008).

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Žrtve je sprva potrebno pripeljati do določenega mesta. Ker žrtve le občasno izkoriščajo v državi izvora, uporabljajo za prestop državnih meja razne tehnike, podobne kot pri tihotapljenju ljudi (Peršolja, 2006).

Ko prispejo žrtve v državo oziroma na dogovorjeno mesto, se začne njihovo izkoriščanje in Peršolja piše (2006, str. 49) o več vrstah izkoriščanja: »spolno izkoriščanje žensk, otrok in odraslih, izkoriščanje otrok in odraslih za prisilno delo na črnih trgih, izkoriščanje za služinčad in izkoriščanje človeških organov, tkiv in krvi«.

4. KDO JE KDO V PROCESU TRGOVANJA Z LJUDMI?

4.1. Žrtve

Kot je že bilo omenjeno v poglavju o trgovanju z ljudmi kot izkoriščanju delovne sile, so žrtve te oblike trgovanja z ljudmi prisiljene delati proti svoji volji, delodajalci jim grozijo, da bodo škodovali njihovim družinam, vzamejo jim potne liste oziroma osebne izkaznice. Da delodajalčevo in trgovčevo določanje načina odplačevanja dolga zaradi stroškov, nastalih s prevozom, nastanitvijo in hrano, ni legalno, se žrtve pogosto sploh ne zavedajo (McCabe, 2008).

Bales in Lize (2007, v McCabe, 2008) omenjata tudi t.i. stockholmski sindrom. De Fabrique in drugi (2007) stockholmski sindrom definirajo kot pozitivno čustveno vez med ugrabiteljem oziroma storilcem in žrtvijo, pri čemer žrtve kažejo simpatijo do agresorjev. To se povezuje z ugotovitvijo Bales in Lize (2007 v McCabe, 2008), in sicer žrtve, ki so izolirane in so v stiku le z ostalimi žrtvami, s svojimi trgovci razvijejo poseben odnos. Tudi kasneje, ko so žrtve s strani organov pregona prepoznane kot žrtve trgovanja z ljudmi, svojih trgovcev ne krivijo zatiranja in včasih same sebe ne prepoznajo kot žrtve.

IOM (2001) ugotavlja, da so na Balkanu najpogostejše žrtve trgovanja z ljudmi ženske iz Moldavije, Romunije, Bolgarije in Rusije. Večina nasede obljubam o visoko plačanem delu za varuško, gospodinjsko pomočnico, plesalko ali delo v gostinstvu ter obljubam o poroki z državljanom Evropske Unije.

4.2. Trgovci

Podobno kot žrtve so tudi storilci oziroma trgovci lahko moški in ženske, vseh starosti, ras in nacionalnosti. Ko gre za pridobivanje in trgovanje z ženskami in dekleti, ni nenavadno, da so trgovci le ženskega spola (McCabe, 2008). IOM opozarja prav na to, da je veliko trgovcev

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

pravzaprav žensk, ki delujejo še bolj prepričljivo, saj se pojavljajo v dragih avtomobilih, nosijo veliko nakita ter pripovedujejo o življenju izven njihove države. Pogosto se pustijo mlada in nepismena dekleta hitro prepričati (IOM, 2001). Zavratnik Zimic idr. (2005, str. 35) to imenujejo »nov trend, tako imenovane feminizacije«, saj je vedno več žensk, ki se ukvarjajo z novačenjem deklet, ker jim le-ta prej zaupajo.

Da pridobijo žrtve, morajo biti zelo prekanjeni in bistroumni. Eden izmed najpogostejših načinov pridobivanja žrtev je oglaševanje delovnih mest v kmetijstvu, industriji ali delo varuške (McCabe, 2008). Trgovci z ljudmi so navadno del organizirane skupine ljudi z mednarodnimi povezavami in redko delujejo samostojno (Zavratnik Zimic idr., 2005). Popov (2002) ugotavlja, da k širjenju trgovanja z ljudmi pripomorejo tudi podkupljena policija in drugi državni organi. Trgovci pogosto sodelujejo z modnimi, poročnimi, plesnimi agencijami, najamejo zapeljivalce, t. i. 'loverboye', ki zapeljujejo dekleta do te mere, da jim ta dobesedno sledijo in naredijo vse, kar oni želijo.

Trgovci, ki pridobivajo žrtve za namene spolnega izkoriščanja, svojim potencialnim žrtvam obljublajo izobrazbo, službo ali poroko. Na koncu so žrtve, ki so verjele trgovcem, največkrat prisiljene v prostitucijo (McCabe, 2008).

5. REINTEGRACIJA ŽRTEV TRGOVANJA Z LJUDMI

Limanowska (2005) ugotavlja, da je vrnitev žrtve trgovanja z ljudmi v njeno izvorno državo glavna storitev, ki jo ponujajo organizacije in vlade držav. Še vedno niso razvili načrta, kaj bi lahko bilo oziroma moralo biti narejeno na področju zagotavljanja reintegracije in socialne vključenosti žrtve trgovanja z ljudmi po vrnitvi v lastno državo. Pakt o stabilnosti za jugovzhodno Evropo iz leta 2002 vsebuje le malo informacij o pomenu reintegracije in obveznostih držav ter njihovi podpori žrtvi trgovanja pri njeni vrnitvi. Strategije, omenjene v tem dokumentu, se bolj nanašajo na splošne storitve in ne toliko na samo reintegracijo. Povezane so z aktivnim preprečevanjem stigmatizacije, pravnimi in materialnimi storitvami, svetovanjem, medicinsko in psihološko oskrbo ter zagotavljanjem varne namestitve. V praksi se običajno izvaja le nekaj treningov, ostale storitve pa so prej izjema kot pravilo.

Avtorica prav tako ugotavlja, da brez boljšega razumevanja potreb žrtev trgovanja, učenja iz inovativnih projektov, zasnovanih s strani domačih nevladnih organizacij, in njihovega upoštevanja pri ustvarjanju programov reintegracije, programi ne bodo uspešnejši (Limanowska, 2005).

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Pajnik (2008) problematizira pojav politike »'varovanja' nacionalne države«, saj večina evropskih držav, med njimi tudi Slovenija, »pogojuje varovanje žrtev trgovanja z ljudmi z njihovo pripravljenostjo pričati na sodišču« (str. 77). Žrtev je tako varna, dokler traja obravnava na sodišču. Takšna politika žrtve še bolj potiska na rob, saj države mnogokrat ne izvajajo programov za izboljšanje življenjskih možnosti, ki jih imajo zapisane. (prav tam, str. 77).

6. ORGANIZACIJE NA PODROČJU POMOČI ŽRTVAM

Predvsem nevladne organizacije so prevzele pobudo in vstopile tja, kjer vlade niso bile več zmožne zagotavljati primerne pomoči. Iz več razlogov so nevladne organizacije vodilne, ko gre za delo z žrtvami trgovanja z ljudmi. Eden izmed njih je, da se žrtve bojijo stopiti v stik z vladnimi organizacijami zaradi nelegalnega prihoda v državo oziroma so brez ustreznih dokumentov, ker so jim jih pobrali. Nezaupanje lahko poveča tudi vpletenost policije in pravnih služb ter podkupljenih uradnikov, s katerimi imajo žrtve slabe izkušnje iz domovine. Žrtve je strah pred vrnitvijo v lastno državo, preprodajalci ter mučenjem in smrtjo (Tzvetkova, 2002).

Na mednarodni ravni sta vodilni organizaciji v boju proti trgovanju z ljudmi Global Survival Network in Human Rights Watch. Aktivni sta na področju ozaveščanja in omejevanja oziroma preprečevanja trgovanja z ljudmi (Farr, 2004 v McCabe, 2008).

Ženske imajo, zaradi večjega zaupanja žrtev ženskega spola, vodilno vlogo v nevladnih organizacijah in tako vodijo kampanje za dvig ozaveščenosti in zagotavljajo ustrezne storitve pomoči. Čeprav se organizacije med seboj razlikujejo, pa imajo nekaj skupnih značilnosti. Ko gre za pomoč žrtvam, so v program pomoči vključene storitve socialne in psihološke pomoči, svetovanje, zagotovitev varne namestitve in pomoč pri urejanju dokumentacije. Velik problem, ko gre za zagotavljanje programa pomoči, predstavljajo finance nevladnih organizacij, ki so omejene (Tzvetkova, 2002). Limanowska (2005) dodaja, da so takšni programi pomoči kratkotrajni in nezanesljivi, saj temeljijo na zunanjih donatorjih in so zelo dragi.

7. SLOVENIJA

Zavratnik Zimic idr. (2005) ugotavljajo, da je zaradi pomanjkanja razpoložljivih podatkov težko oceniti, v kolikšni meri se trgovanje z ljudmi pojavlja v Sloveniji. Uradna številka žrtev je tako dokaj nizka, pojavljajo se tudi razlike med podatki vlade in nevladnih organizacij.

Podatki uradno identificiranih žrtev trgovanja z ljudmi za časovno obdobje od leta 2010 do junija 2013: leta 2010 je bilo 33 identificiranih žrtev, leta 2011 pa 21 žrtev, med katerimi je bilo 8 Slovenk, leta 2012 so bile 4 žrtve in 32 žrtev do junija 2013. Identifikacija žrtev je pokazala, da so bile žrtve ženske, moški in otroci. Največ jih je prihajalo iz Romunije, Madžarske, Ukrajine in Dominikanske republike (GRETA⁴, 2014).

Po osamosvojitvi Slovenije je v porastu prostitucija, predvsem t.i. 'mobilna prostitucija', kjer so večinoma vpletene Slovenke, prostitucija v nočnih klubih ter t.i. 'hotelska prostitucija', kjer prevladujejo tujke (Zavratnik, 2010). Tuje raziskave kažejo, da je Slovenija večino podatkov o trgovanju z ljudmi pridobila od policije in organov pregona. Tako naj bi bilo vsako leto približno 20 do 50 primerov trgovanja z ljudmi (prav tam, str. 184). Čurin (2006) piše, da so prijave kaznivih dejanj prostitucije in trgovanja z ljudmi redke, saj je njihovo odkrivanje oteženo zaradi vpletenosti organiziranih kriminalnih mrež. Kot ugotavlja, je na tem področju veliko »sivo polje tako imenovanih neodkritih dejanj« (prav tam, str. 21), poleg tega so statistični podatki o pojavu trgovanja z ljudmi v Sloveniji le vrh ledene gore. Opozarja, da bi pri pridobivanju bolj relevantnih podatkov o razširjenosti trgovanja morali biti pozorni tudi na izdajanje delovnih dovoljenj »za kritično kategorijo oseb, katerih dejavnost bi lahko posegala na problematiko trgovine z ljudmi« (Čurin, 2006, str. 21), kot sta poklic plesalke in delo v gradbeništvu.

7.1. Slovenija kot tranzitna, ciljna oziroma izvorna država

Slovenija je država izvora, tranzitna država in država končne destinacije. Ko gre za trgovanje z ljudmi, največkrat z ženskami za namene spolnega izkoriščanja, je Slovenija v večini primerov država tranzita. Veliko jih prihaja iz vzhodnoevropskih držav, najpogosteje iz Ukrajine (Zavratnik Zimic idr., 2005). Slovenija se ne pojavlja le kot tranzitna država, ampak tudi kot država izvora, vendar v manjšem obsegu. Kot poročajo nevladne organizacije in Ministrstvo za notranje zadeve, je bila večina slovenskih deklet prodanih v zahodnoevropske države. Prezreti ne gre niti podatka, da naj bi bilo v Slovenijo vsako leto prodanih dosti deklet

⁴GRETA je kratica za Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings.

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

in žensk, med njimi večina iz Ukrajine in Moldavije, za katere je Slovenija končna destinacija (Zavratnik 2010).

Po podatkih Združenih Narodov (2005, v Malpani, 2009) spada Slovenija, skupaj z Estonijo, Latvijo in Slovaško, med države izvora in tranzita prisilnih delavcev. Kljub zagotavljanju poceni delovne sile drugim evropskim državam naj bi Slovenija, po vstopu v Evropsko Unijo, privlačila mnoge stalne, zakonite in tudi nezakonite migrante iz revnejših držav.

IOM (2001) opisuje primer trgovanja, ki se začne na Kosovu ali Bosni in Hercegovini ter nadaljuje preko Slovenije v Italijo. Pomembno pomorsko povezavo od Balkana do Italije predstavlja Jadransko morje, medtem ko kopenska pot vodi preko Hrvaške in Slovenije.

7.2. Medresorska delovna skupina

18. decembra 2003 je bila ustanovljena vladna medresorska skupina, ki je sestavljena iz predstavnikov določenih ministrstev, nevladnih organizacij in medvladnih mednarodnih organizacij. Njena naloga je usklajevanje in sodelovanje na področju preprečevanja trgovanja z ljudmi, preventivnih dejavnosti, pregona kaznivega dejanja trgovanja z ljudmi in pomoči žrtvam. Medresorska delovna skupina pripravi vsaki dve leti akcijski načrt, ki ima pomembno vlogo na področju preventive, ozaveščanja o pojavu trgovanja z ljudmi ter pomoči žrtvam.

12. aprila 2012 je bil sprejet Akcijski načrt Medresorske delovne skupine, za obdobje 2012–2013. Kot je zapisano, so njihove glavne naloge preventiva in ozaveščanje rizičnih skupin, predvsem mladih in delavcev migrantov ter seznanjanje javnosti s problematiko trgovanja z ljudmi (Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2012–2013, 2013).

7.3. Slovenska zakonodaja na področju trgovanja z ljudmi

Leta 2004 je Slovenija ratificirala Konvencijo Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi in Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu. Prav tako je podpisnica pogodbe Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, konvencij v okviru Mednarodne organizacije dela (ILO), na kazenskem področju pa je podpisnica konvencij Sveta Evrope, ki so pomembne pri ukrepanju proti trgovini z ljudmi (GRETA, 2014).

Z novelo Kazenskega Zakonika iz leta 2004 in členom 387a. je v veljavo stopilo novo kaznivo dejanje trgovanja z ljudmi, ki je določeno po zgledu t.i. Palermskega protokola. Slovenski Kazenski zakonik k definiciji trgovanja z ljudmi iz Palermskega protokola kot

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

možne oblike izkoriščanja dodaja še trgovino s človeškimi tkivi in krvjo ter siljenje v nosečnost ali umetno oploditev (Pajnik in Kavčič, 2008). Avtorici ugotavljata, da so »bili elementi tega kaznivega dejanja v KZ⁵ delno vključeni že pred letom 2004, in sicer v kaznivih dejanjih zvodništva (185. člen), posredovanja pri prostituciji (186. člen)« ter členih, ki se nanašajo na nelegalen prehod čez državno mejo in spravljanje v suženjsko razmerje (prav tam, str. 143).

Poleg 113. člena KZ, ki določa trgovino z ljudmi za kaznivo dejanje, so za ukrepanje proti trgovanju z ljudmi pomembni še sledeči akti: Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi; Zakon o kazenskem postopku in njegov 65. člen, ki določa mladoletnim žrtvam pravico do pomoči pooblaščenca; z Zakonom o tujcih so določeni ukrepi in postopki, ki zadevajo žrtve trgovine z ljudmi; Zakon o zaščiti prič; Zakon o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj in Zakon o državnem tožilstvu (GRETA, 2014).

7.4. Organizacije, pomoč in reintegracija žrtev v Sloveniji

Zaradi fizičnih in psihičnih poškodb žrtev je glavni namen organizacij, delujočih na področju reintegracije in pomoči žrtvam, »obnoviti in ohraniti njihovo fizično in psihično dobrobit«. Najbolj dejavne organizacije na področju nudenja pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi v Sloveniji so Društvo Ključ, Društvo SOS, Slovenska Karitas in Slovenska filantropija ter Mednarodna organizacija za migracije (IOM) (Možina Florjanc, 2008, str. 105).

Nevladna organizacija Društvo Ključ, ki deluje od leta 2001 naprej, poleg nudenja svetovalnih storitev žrtvam, pomoči pri vračanju v domovino in reintegraciji ter sodelovanja s policijo in sodstvom, varne namestitve, nudi tudi storitve na področju preventive in ozaveščanja javnosti ter morebitnih žrtev (Možina Florjanc, 2008). Za dijake, stare med 14 in 18 let, je društvo Ključ pripravilo programe za preprečevanje trgovine z ljudmi, za učitelje in policiste pa usposabljanja na to temo (GRETA, 2014).

Od leta 2005 naprej deluje na področju boja proti trgovini z ljudmi Slovenska Karitas, ki se je preprečevanja trgovine z ljudmi lotila preko ozaveščanja mladih, krizne namestitve in pravnega svetovanja žrtvam. Njeno delovanje ni omejeno le na Slovenijo, ampak sodeluje z drugimi organizacijami Karitas v jugovzhodni Evropi (GRETA, 2014). Kot večina organizacij, ki skrbijo za pomoč žrtvam trgovine z ljudmi, zajema tudi program pomoči Slovenske Karitas pravno pomoč in svetovanje, ustrezno varno namestitev, psihološko in socialno pomoč. Zagotavljajo prevajalske storitve, saj prihajajo žrtve iz najrazličnejših držav

⁵Kazenski zakonik

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

(Možina Florjanc, 2008,). Programi pomoči, ki jih izvaja Slovenska Karitas, se izvajajo na treh nivojih:

1. »Oskrba žrtev, ki so bile sprejete na podlagi klica policije, ki je sodelovala v procesu odkrivanja in pregona kaznivega dejanja trgovine z ljudmi.
2. Program revitalizacije in resocializacije žrtev, ki so zaključile osnovni program oskrbe in so se v program vključile na priporočilo drugih nevladnih organizacij ali po lastni želji.
3. Vzpostavitev in širitev organizacij, ki so pripravljene sodelovati v programu oskrbe žrtev« (prav tam, str. 106).

Obema organizacijama je skupno, da nudita telefonsko in drugo svetovanje, varno namestitev in oskrbo žrtev trgovine z ljudmi.

Slovenska filantropija se z ozaveščanjem o njihovih pravicah in možnostni pomoči žrtvam trgovine z ljudmi, predvsem za namene izkoriščanja delovne sile, osredotoča na tuje delavce in ranljive migrante v Sloveniji, na mladoletne mlade brez spremstva in prosilce za azil (GRETA, 2014).

Popov (2002,) opozarja na to, da si lahko v prvi vrsti pomagamo sami, s tem da preiščemo ponudnike ugodnih služb in ne nasedemo vsem ponudbam, ki se zdijo neverjetne. Lahko poiščemo strokovno pomoč, kjer nam bodo za to usposobljene službe, ki jih je v Sloveniji vedno več, svetovale in pomagale. Predvsem pa, kot piše Popov »zavedajte se, da o superzvezdniški karieri na svetu vsak trenutek sanja najmanj deset milijonov deklet. Kandidatk je torej veliko, izbranih le malo« (str. 31).

8. SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH

Mladi spadajo med najbolj ranljive skupine zaradi individualizacije, ki s sabo prinaša razne izzive, s tem pa tudi veliko tveganj. Zaradi neustrezne ekonomske, socialne in čustvene podpore v družini, nezmožnosti zaposlovanja so ti mladi izpostavljeni še toliko večjim tveganjem in negotovostim (Lah, 2011). Mladi niso ranljivi le zaradi osamosvajanja, ko jih starši ne nadzorujejo več toliko, ampak tudi zaradi čustvene in psihološke ranljivosti ob pritiskih vrstnikov, članstvu v prestopniških subkulturah in drugih čustvenih ter kognitivnih spremembah (Marshall in Stenner, 2004). Na življenjske načrte prav tako vpliva dejstvo, da so mladi vse bolj odvisni od lastnih odločitev. Možnost izbire med medijskimi in tržnimi ponudbami mlade postavlja pred odločitve, katerih tveganj ne morejo predvideti ali nadzorovati. Prav tako so vse »bolj izpostavljeni omejitvam na trgu dela, potrošniškemu, medijskemu trgu, /.../« (Ule in Kuhar, 2003, str. 26).

Uletova v svoji knjigi *Socialna ranljivost mladih* govori o tem, da so sam izraz socialna ranljivost uvedli trije belgijski raziskovalci: Van Kerckvoorde, Vetterburg in Walgrave. Semkaj so vključili posameznike, ki so močno izpostavljeni nadzoru in sankcijam družbenih institucij, od njihovega poseganja pa nimajo koristi (Ule, 2000). Nadalje navaja avtorja Schuyta, ki ugotavlja, da so kazalci socialne ranljivosti razdeljeni v štiri skupine. Ravnotežje med pasivnimi in aktivnimi oblikami reagiranja na težave naj bi bila najboljša pot za neranljivo mladost (Schuyt, 1995, v Ule, 2000).

1. Za prvi kazalec je značilno agresivno reševanje problemov, ki jih imajo posamezniki s sabo ali s svojimi starši. Mednje lahko spada neopravičeno izostajanje od pouka, zgodnje uživanje alkohola, eksperimentiranje z drogami in spolnostjo, odpor do staršev in avtoritet ter druge oblike prestopniškega vedenja. Ta kazalec sodi med aktivne odzive na težave.
2. Za razliko od prvega sta za drugi kazalec značilni pasivnost in splošna neaktivnost, kar sodi med pasivne oblike odzivov na težave. Druge lastnosti tega kazalca so še umik od vrstnikov in aktivnosti v šoli, lahko tudi slabšanje šolskega uspeha. Za njihov umik je lahko krivo tudi zasmehovanje in draženje s strani sošolcev.
3. Pri tretjem kazalcu igrata ključno vlogo skupina in posameznikova identifikacija z njo. Mladi se povezujejo v razne verske sekte ali mladostniške tolpe in ta identiteta vpliva na oblikovanje mladostnikove identitete. Skupinske norme jim dajejo občutek varnosti

in priznanja. Aktivno članstvo v skupinah prav tako kot aktivne oblike prestopniškega vedenje spada med aktivne odzive na težave.

4. V četrto skupino kazalcev socialne ranljivosti spadajo težave, ki jih imajo mladostniki sami s sabo, učitelji ali starši. Mednje spadajo želja po ostajanju doma, razni strahovi in druge oblike psihosocialnega trpljenja, kar pa zopet spada med pasivne oblike odzivov na težave (Schuyt, 1995, v Ule, 2000).

Mladostniki v adolescenci nabirajo izkušnje, se učijo (tudi na zmotah), poizkušajo, kar vpliva, da se na zahteve socialnega okolja odzivajo z večjo zaskrbljenostjo in nemirnostjo, neustreznimi obrambnimi mehanizmi ter zatekanjem v vrstniške skupine (Tomori in Stiković, 1998). Tomorijska, Stiković (1998) in Uletova (2000) v svojih delih pomembno vlogo pri odzivih na zahteve in pritiske okolja pripisujejo vrstniškim skupinam in aktivni participaciji mladostnikov v njih.

Mladi se soočajo z vedno več nasprotovanji in protislovji, kot so nasprotovanje med svobodo in avtonomijo ter strahom pred njima, nasprotovanje med individualizacijo življenja in globalizacijo možnosti ter drugimi protislovji, ki so povezana s socialnim statusom. Ker se morajo mladi soočati s tem, to povečuje njihovo socialno, prav tako pa tudi psihično ranljivost. Kot piše Uletova, naj bi bistvo socialne ranljivosti bilo povečevanje težav in vse večje število nerešenih problemov, ki izhajajo eden iz drugega. Pri socialni ranljivosti gre tako za preplet še kulturnih in interakcijskih vidikov (Ule, 2000).

Populacijo mladih, ki naj bi bila družbeno najbolj ranljiva, so v devetdesetih povezovali s pojmom socialne izključenosti. Družbena izključenost temelji na novih oblikah revščine in pomanjkanju alternativ ter motivacije za drugačno življenje. Zaradi ekonomske ogroženosti, ogroženosti v medsebojnih in institucionalnih odnosih je posameznik vedno bolj socialno izključen. Nove oblike socialnega izključevanja najbolj prizadenejo mlade, ki se še soočajo s pomanjkanjem izkušenj, podpornih mrež in denarja. Socialno ogroženim in brezposelnim mladim manjkajo dejavniki socialnega imunskega sistema, kot so na primer skupinska samopomoč in vrstniška solidarnost (Ule, 2000). Enako zaskrbljujoči so podatki, ki kažejo, da imajo mladostniki veliko težav tudi na področju samopodobe, stikov oziroma osamljenosti in čustvenih problemov (Šelih, 2000). Baumeister in Leary (1995, v Košir, 2013) ugotavljata, da je najpomembnejši vzrok tesnobe, depresivnosti, ljubosumja prav socialna izključenost oziroma nezadovoljena potreba po pripadnosti, izguba ali odsotnost socialnih odnosov.

Pri socialni ranljivosti mladih pomembno vlogo, poleg socialnega, ekonomskega in kulturnega kapitala staršev, igrajo njihove interakcijske kompetence. Mednje spadajo jezikovne in komunikacijske spretnosti, pozitivna samopodoba, čustvena stabilnost, splošna razgledanost (Ule, 2000). Problemi, ki dodatno ogrožajo mlade, so povezani z zaposlovanjem, s finančnim osamosvajanjem, izobraževanjem in podobno, kar sta že v devetdesetih ugotavljala Ule in Mihelj (Ule in Mihelj, 1995). Socialna kompetentnost je opredeljena kot »koncept, ki zajema sposobnost tvorjenja in usklajevanja prilagodljivih odzivov na zahteve okolja ter tvorjenje in uporabe možnosti v danem okolju« (Waters in Sroufe, 1983, v Pellegrin in Blatchford, 2000, v Košir, 2013, str. 41). Znaki socialne kompetentnosti v adolescenci so tako:

- Oblikovaje intimnih odnosov
- Predanost v odnosih
- Delovanje v omrežjih odnosov
- Usklajevanje različnih odnosov (Košir, 2013, str. 41).

8.1. Družina

»Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov« (Ule, 1993, str. 171). V času adolescence je družina za mladostnika še vedno zelo pomembna. Odnosi v družini, vrednote in sam način življenja se povezujejo in dopolnjujejo s pomembnimi vplivi izven družine, kjer pa za mladostnika najpomembnejšo vlogo igrajo njegovi vrstniki. Starši lahko s svojim odnosom, čustveno podporo, vplivom na mladostnikovo doživljanje lastne vrednosti, nadzorom in omejevanjem, spodbujanjem samostojnosti vplivajo na mladostnikovo vzpostavljanje in navezovanje stikov z vrstniki ter tudi na osebnostne lastnosti mladostnika, ki kažejo odnos do družine, njegovih stališč in vrednot (Tomori in Stiković, 1998, str. 21–22).

Tudi Uletova (2000) s pomočjo raziskave, ki sta jo objavila Sheldon in Eleanor Glueck o povezavi med družino in prestopniškim vedenjem, pripisuje velik pomen družini in procesom, ki se odvijajo v njej. Zgoraj omenjena avtorja sta v svoji raziskavi prikazala povezavo med nadzorom staršev, njihovim izkazovanjem čustev in ljubezni, družinsko povezanostjo oziroma nepovezanostjo ter prestopništvom. Družinski procesi (izkazovanje čustev, povezanost v družini, nadzorovanje in disciplina) so pomembnejši od same družinske strukture (enostarševska družina, ločitev staršev) (Ule, 2000). Uletova (2000) je v svoji raziskavi, na temo socialne ranljivosti mladih, prišla do ugotovitve, da večino mladostnikov starši čustveno

podpirajo in vzpodbujajo, vendar je bil nezanemarljiv tudi podatek, da se približno 18 % mladostnikov doma ne počuti dobro. To naj bi predstavljalo tudi prvi znak povečane socialne ranljivosti.

8.2. Vrstniki in prijatelji

Prijateljstvo je še vedno zelo cenjeno, vendar kot poroča Mirjana Ule, imajo mladi težave pri vzpostavljanju pravih prijateljstev in »videti je, da jim zanje zmanjkuje moči, ker so pod pritiskom šolskih in drugih obremenitev prisiljeni vstopati v 'odnosne minimalizme'« (Ule, 2000, str. 113). S temi odnosnimi minimalizmi je po vsej verjetnosti povezano tudi dejstvo, da je osamljenost med mladimi velik problem. Avtorica se sprašuje, ali se mladi kljub prijateljem počutijo osamljene in ali se ni morda »spremenil pomen prijateljstva« (prav tam, str. 114).

Tomorijeva prav tako velik pomen pripisuje vrstnikom, saj »omogočajo razvoj občutja pripadnosti širši, ne le družinski skupnosti, urejanja in preizkušanja različnih socialnih vlog, učenje sodelovanja in lojalnosti, tekmovanja in pomoči drugemu« (Tomori in Stikovič, 1998, str. 27). Na položaj, ki ga bo imel posameznik v skupini, vpliva njegova samopodoba, ki pa je odvisna od sprejetosti med vrstniki (Tomori in Stikovič, 1998).

8.3. Prestopniško vedenje

Teoretiki so v študijah o kriminalu povzeli tri osnovne pristope, kako je videna povezava med kriminalom in tveganim vedenjem. Tretji pristop govori o povezavi med kriminalnim dejanjem in socialnimi spremenljivkami, kot so spol, starost, rasa in družbeni razred (Bell in Bell, 1993, str. 108). Nasilništvo je eno največkrat ponavljajočih se prestopniških dejanj, saj sta bili skoraj dve tretjini vseh žrtev nasilništva več kot enkrat žrtev izsiljevanja ali trpinčenja s strani vrstnikov (Steketee, Moll in Kapardis, 2008, str. 113).

Sledeča klasifikacija prikazuje razloge za nastanek in razvoj prestopniškega vedenja pri mladih:

- »Univerzalni faktorji: splošna svetovna nestabilnost, ogrožanje splošnih človeških, moralnih in etičnih vrednot in deviacije v formiranju družbeno sprejemljivega pogleda na svet,
- Somatski in psihološki faktorji: dednost, inteligentnost, karakter, emocionalnost, želja po doživetjih – avanturizem, zavest, nemir in neorganizirana aktivnost,
- Faktorji fizičnega okolja: klima in neposredno urbano okolje,

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

- Faktorji družinskega okolja: nezaželen otrok, identifikacija, presojanje, motena družina, kulturna raven družine, komunikacijski vzorci in struktura družine,
- Faktorji šolskega in profesionalnega okolja: socialni odnosi, storilnost, zgledi in identifikacija, pripadnost, spodbude, norme,
- Oblike zabave: neorganiziran prosti čas, družba, vpliv sredstev masovne komunikacije, življenjski vzori, hedonizem,
- Ekonomski faktorji: razsipništvo,
- Drugi faktorji: mešanje kultur, alkoholizem, narkomanija, družbena dezorganizacija, odnosi« (Pšunder, 1992, str. 84).

8.4. Brezposelnost

Brezposelnost postaja vedno večji, če ne že največji, problem današnje družbe in po mnenju Uletove (2000) postaja strah pred brezposelnostjo ena največjih težav mladih.

Zaradi prepričanja, da izobrazba pripravi človeka na delo, se od mladih in odraščajočih pričakuje, da se izobražujejo in dosežejo visoko stopnjo izobrazbe, kar pa ni nujno zagotovilo, ki bi pripeljalo do zaposlitve. Posledično se izgublja zaupanje v moč izobrazbe (Lah, 2011). Lah (2011) navaja Uletovo in njeno ugotovitev, da je »za večino zaposlitev, ki so danes na voljo, akademska izobrazba nepotrebna ali celo nepomembna« (Ule, 2008, str. 139 v Lah, 2011, str. 36). Nekoliko nasprotna tej trditvi Uletove pa se mi zdi ugotovitev Rapuš-Pavlove, da mladi ne morejo slediti novim zahtevam zaradi nezadostnega in nezadovoljivega znanja ter kvalifikacij, prav tako pa jih pesti pomanjkanje izkušenj (Rapuš-Pavel, 2005). Podobnega mnenja sta tudi Bradley in Hickman (2004), in sicer bodo imeli mladi, ki so slabše kvalificirani, težave pri iskanju redne zaposlitve. Velik pomen imata tudi družbeni razred in položaj družine, ki vplivata na to, ali bodo mladi prej prenehali s šolanjem ali ga nadaljevali.

Rapuš-Pavel navaja Walterja in Schlathoffa (2001, v Rapuš-Pavel, 2005) in njuno ugotovitev, da je problem brezposelnosti specifičnih skupin mladih, kot so migranti, mladi z nižjo izobrazbo in kriminalno preteklostjo, večji.

Posledice brezposelnosti so za vsakega posameznika drugačne, saj so odvisne in povezane z družino in družinskim okoljem, vrstniki in okoljem, v katerem živijo. Tako je eden glavnih razlogov za socialno ranljivost mladih tudi brezposelnost, saj jih postavlja v neugoden ekonomski in socialni položaj ter tako na rob družbe. Poleg tega so posledice vidne tudi na mladostnikovi samopodobi, samospoštovanju, občutku obvladljivosti življenja. Dolgotrajna brezposelnost lahko pusti dolgotrajne psihične poškodbe (Ule, 2000). Podobno piše Rapuš-

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Pavel (2005, str. 331): »kriza zaposlitvene družbe in spremenjeni pogoji za vstop na trg dela oblikujejo ranljive skupine in večje tveganje socialne izključenosti tistih, ki so že sicer v marginaliziranem družbenem položaju«.

8.5. Psihosocialne težave

Uletova ugotavlja, da so mladi že v devetdesetih letih imeli največ problemov na področjih, povezanih z njihovo samopodobo, čustev in socialnih stikov. Ugotovili so visoko stopnjo (samo)destruktivnosti, občutkov negotovosti in krivde (Ule, 2000). Ogroženost mladih zaradi negotovosti in vedno več tveganj se kaže v izolaciji, občutkih nemoči in praznine ter občutku nepravčnosti. S tem se povečuje tudi mladostnikovo nezaupanje do življenja ter občutki osamljenosti, družbene izključenosti. Mladi se bojijo priznati osamljenost, saj to priznanje s sabo prinaša določeno stigmo, da je socialno odpovedal, kot piše Uletova (2000). Po Lahovi, naj bi osamljenost pomenila, da niso sposobni navezovanja stikov z vrstniki, kar je neke vrste socialna odpoved. Čeprav naj bi imeli mladostniki dovolj prijateljev in vrstnikov, s katerimi se lahko družijo, problem ni v pomanjkanju socialnih stikov, ampak v občutku, »da večina od teh zvez oziroma socialnih stikov nima globljega pomena, da je zgolj začasna in preračunljiva« (Lah, 2011, str. 40).

III. EMPIRIČNI DEL

1. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

1.1. Raziskovalni problem

Trgovanje z ljudmi je globalen pojav, ki dobiva vedno večje razsežnosti tudi v Sloveniji. Ena izmed ranljivih skupin, ki lahko postanejo žrtve trgovanja z ljudmi, so tudi mladostniki, ki se velikokrat lahkomišelnost in naivno podajajo v svet, v želji po boljšem zaslužku in avanturah. Po ugotovitvah Društva Ključ (Kodele Kos in Kukulj, 2005) je večina žrtev starih med 15 in 30 let, ki se »ujamejo v trgovino z ljudmi preko spletnih klepetalnic, kjer spoznajo 'simpatične' sogovornike, ki jih zapeljejo do te mere, da ti dobesedno sledijo navodilom za neposredno srečanje, /.../« (str. 9).

V raziskavi se bom osredotočila na povezavo med dejavniki ranljivosti in tveganimi dejanji, ki lahko vodijo do trgovanja z ljudmi. Med sabo bom primerjala dijake in dijakinje 2-letnih in 4-letnih izobraževalnih programov.

1.2. Raziskovalno vprašanje in hipoteze

Empirični del diplomske naloge je sestavljen iz kvalitativnega in kvantitativnega dela raziskave. Pri kvalitativnem delu sem si zastavila naslednje raziskovalno vprašanje.

V1: Kaj dijaki razumejo pod pojmom »trgovina z ljudmi«?

Pri kvantitativni delu sem postavila 5 sledečih hipotez:

H1: Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega izobraževalnega programa ne obstajajo razlike glede poznavanja pojma trgovine z ljudmi.

H2: Med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike v zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci. Dijaki 2-letnega programa so bolj zaupljivi.

H3: Dekleta 2-letnega in 4-letnega programa bi se v večji meri odločala za delo v tujini kot pa fantje obeh programov.

H4: Obstajajo razlike med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa glede ranljivosti. Dijaki 2-letnega programa so bolj ranljivi.

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

H5: Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike, ko gre za tvegana dejanja, kjer lahko postanejo žrtve trgovine z ljudmi. Dijaki 2-letnega programa počnejo bolj tvegane stvari.

1.3. Spremenljivke

Neodvisne spremenljivke:

- *Spol*
- *Letnik*
- *Izobraževalni program*

Odvisne spremenljivke so sestavljene iz ene ali več postavk.

- Spremenljivko »*Poznavanje pojma »trgovina z ljudmi«* tvori zadnje, peto, vprašanje;
- *Ranljivost* je sestavljena iz vseh trditve tretjega vprašanja, ki se nanašajo na ranljivost;
- *Delo v tujini* je sestavljeno iz petega in enajstega podvprašanja četrtega vprašanja;
- *Zaupljivost* je sestavljena iz četrtega, šestega, osmega in desetega podvprašanja četrtega vprašanja;
- *Tvegano vedenje* je sestavljeno iz petega, šestega, sedmega, devetega, desetega in enajstega podvprašanja četrtega vprašanja.

2. METODOLOGIJA

2.1. Osnovna raziskovalna metoda

Osnovna raziskovalna metoda je kvalitativna in kvantitativna. Za namene raziskave sem uporabila anketni vprašalnik o trgovini z ljudmi, ki je bil anonimen. Sestavila sem ga na podlagi prebrane literature, na temo trgovine z ljudmi in ranljivosti mladih.

Anketni vprašalnik je sestavljen iz dveh obširnejših vprašanj, kjer so dijaki odgovarjali na postavljene trditve. Prvo vprašanje vsebuje trditve o ranljivosti, ki so bile v večini povzete po raziskavi Mirjane Ule o socialni ranljivosti mladih. Pri teh trditvah sem uporabile petstopenjsko lestvico (1 = nikakor ne drži; 2 = ne drži; 3 = deloma drži, deloma pa ne; 4 = drži; 5 = popolnoma drži). Kobeja (2002) tip lestvice, kjer anketiranci označujejo strinjanje oziroma nestrinjanje z določeno trditvijo, imenuje Likertov tip lestvice.

Drugo vprašanje je sestavljeno iz več trditvev in vprašanj, ki so se navezovala na dejanja, ki lahko pripeljejo do trgovine z ljudmi. Anketirancem sta ponujena dva možna odgovora, kar

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

po Kobeji (2002) pomeni, da je bilo drugo vprašanje dihonomno. Pri analizi vprašalnika nisem uporabila vseh zastavljenih trditev in vprašanj, ker so se tekom raziskave izkazala za neuporabna.

Zadnje vprašanje je odprtega tipa, kjer anketiranci opišejo, kaj po njihovem mnenju pomeni izraz »trgovina z ljudmi« in kaj vse lahko obsega.

2.1.1. Zanesljivost vprašalnika

Tabela 1: Zanesljivost lestvice ranljivosti

Zanesljivost

Cronbachov koeficient α	Cronbachov koeficient α , ki temelji na standardiziranih postavkah.	Število postavk
.823	.832	12

Za večjo zanesljivost lestvice, sem iz vprašalnika izločila naslednje tri trditve: »V svoji družini se ne počutim dobro«, »Nikoli nisem imel/a težav s policijo« in »Skrbi me, ali bom srečen/a v partnerskem odnosu (ljubezenski zvezi)«. Pri nadaljnjih izračunih sem uporabila vprašalnik brez slednjih trditev, v prilogah pa je originalen vprašalnik z vsemi trditvami. Vrednost Cronbachovega koeficienta α znaša .823. Ker je njegova vrednost večja od .8, zaključimo, da je lestvica ranljivosti dovolj zanesljiva.

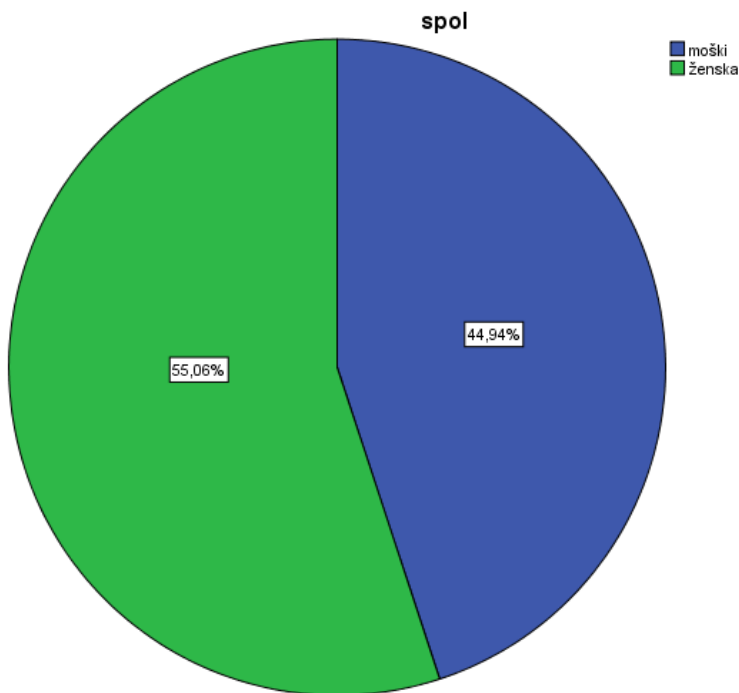
2.2. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo anketnega vprašalnika, ki sem ga na željo šol poslala po pošti. Anketiranje je potekalo v maju 2013 na sledečih srednjih šolah: Srednja poklicna in strokovna šola Bežigrad, Tehniški šolski center Maribor in Šolski center Velenje. Vključeni so bili dijaki in dijakinje 2-letnega nižje poklicnega izobraževalnega programa ter dijaki in dijakinje 4-letnega poklicnega izobraževalnega programa.

2.3. Vzorec

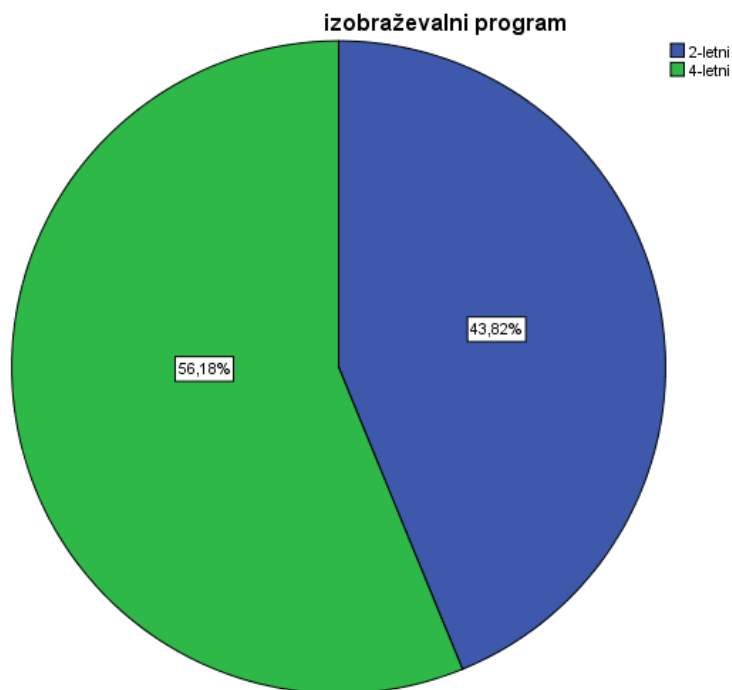
Vzorec zajema dijake in dijakinje 2-letnega izobraževalnega programa Srednje poklicne in strokovne šole Bežigrad ter dijake in dijakinje 2-letnega in 4-letnega izobraževalnega programa Tehniškega šolskega centra Maribor in Šolskega centra Velenje. Celoten vzorec zajema 89 dijakov in dijakinj.

Graf 1: *Spol*

Izmed 89 dijakov in dijakinj je 40 moških, kar predstavlja 44,9 % in 49 žensk, kar je 55,1 % vzorca.

Graf 2: *Izobraževalni program*

39 dijakov obiskuje 2-letni program, kar je 43,8 % vseh dijakov in dijakinj, 50 jih obiskuje 4-letni program, kar predstavlja 56,2 % vzorca.

2.4. Obdelava podatkov

Za obdelavo podatkov sem uporabila računalniški program SPSS. Za obdelavo podatkov, ki se nanašajo na prvo in tretjo hipotezo, sem uporabila Hi-kvadrat preizkus. Za ostale hipoteze sem uporabila T-test. Pri zadnjem vprašanju, »Če si že slišal/a za 'trgovino z ljudmi', prosim, spodaj opiši, kaj po tvojem mnenju ta izraz pomeni in kaj vse obsega«, sem zbrala najpogostejše odgovore, ki so se pojavljali pri obeh programih.

3. ANALIZA IN INTERPRETACIJA

Kaj dijaki razumejo pod pojmom »trgovina z ljudmi«?

Izmed 50 dijakov 4-letnega izobraževalnega programa jih je na zadnje vprašanje odgovorilo 19. Največ jih je napisalo, da gre pri trgovini z ljudmi za ugrabitve, prodajo in izkoriščanje. Kot žrtve so omenjali ženske in otroke, nihče pa kot potencialnih žrtev ni omenil moških in fantov. Nekajkrat so bile omenjene tudi kriminalne združbe in organizacije, prostitucija in spolno nasilje ter prodaja človeških organov. Njihovi odgovori so povsem stereotipni, ko gre za vprašanje, kaj je trgovina z ljudmi, saj so se največkrat pojavljali odgovori povezani z žensko prostitucijo in ugrabljanjem. Nikjer nisem zasledila konkretnega odgovora v smeri prisilnega dela za moške in fante, čeprav so nekateri že nakazali odgovor v tej smeri, npr. »Ljudje, ki jim je ponujena ponudba, ki jo ne morejo zavrniti, končajo izkoriščeni, izrabljeni /.../«. V tem odgovoru bi lahko prepoznali prisilno delo.

Izmed 39 dijakov 2-letnega izobraževalnega programa jih je na zadnje vprašanje odgovorilo le 11. Največkrat so bile omenjene ženske, dekleta in prostitucija, otroci, ugrabitve in prodaja ljudi in organov. Omenjena sta bila še zaslužek in tujina. Tudi pri dijakih 2-letnega programa gre za bolj ali manj stereotipne odgovore o tem, kaj pomeni izraz 'trgovina z ljudmi'. Oboji so izpostavljali ženske in otroke, medtem ko moških niso. Omenjeni sta bili ugrabitev in tujina.

Odgovori na zadnje vprašanje so bili med dijaki 2-letnega in 4-letnega programa zelo podobni, saj so oboji največkrat omenjali ženske in otroke kot potencialne žrtve. Prav tako gre po njihovem mnenju za ugrabljanje in prodajo ljudi, prodajo človeških organov in prostitucijo.

H1 – Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega izobraževalnega programa ne obstajajo razlike glede poznavanja in opredeljevanja pojma trgovina z ljudmi.

Tabela 2: Prikaz izračuna χ^2 - testa za vprašanje » Si že slišal/a za trgovino z ljudmi?«

	Hi-kvadrat	df	P - vrednost
Pearsonov Hi-kvadrat	9,169	1	,002
N veljavnih	88		

V analizi sem uporabila prvo podvprašanje četrtega vprašanja. Na vprašanje je odgovorilo 88 dijakov, od tega jih je 60,2 % že slišalo za trgovino z ljudmi, 39,8 % pa ne. Od tistih, ki obiskujejo 2-letni izobraževalni program (ti predstavljajo 43,2 % dijakov, ki so odgovorili na to vprašanje), jih je 42,1 % že slišalo za trgovino z ljudmi, 57,9 % pa ne. Vprašani, ki obiskujejo 4-letni program, predstavljajo 56,8 % dijakov, ki so odgovorili na vprašanje. Od teh jih je 74,0 % že slišalo za trgovino z ljudmi, 26,0 % pa ne.

Uspeli smo dokazati pomembne povezave med izobraževalnim programom in tem, ali so že slišali za pojem »trgovina z ljudmi«, saj je $\chi^2 = 9.169$, $p \leq 0,05$.

Na podlagi dobljenih rezultatov bom hipotezo »Med dijaki 2-letnega in 4-letnega programa ne obstajajo razlike glede poznavanja in opredeljevanja pojma trgovine z ljudmi« zavrnila.

H2 - Med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike v zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci. Dijaki 2-letnega programa so bolj zaupljivi.

V analizo sem zajela četrto, šesto, osmo in deseto podvprašanje četrtega vprašanja, saj so ta podvprašanja povezana z zaupljivostjo pri navezovanju stikov s tujci. Analizo sem opravila z novo spremenljivko, ki sem jo tvorila tako, da sem seštelila številčne vrednosti odgovorov na omenjena štiri podvprašanja. Pri izračunu sem uporabila T-test za primerjavo med izobraževalnima programoma glede zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci.

Tabela 3: Prikaz opisne statistike za novo spremenljivko »zaupljivost_skupna«

	izobraževalni program	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Standardna napaka aritmetične sredine
zaupljivost_skupna	2-letni	37	7,08	,862	,142
	4-letni	50	7,32	,978	,138

Na vprašanja, ki tvorijo novo spremenljivko zaupljivost_skupna, je odgovorilo 37 dijakov 2-letnega programa in 50 dijakov 4-letnega programa. Aritmetična sredina zaupljivosti pri dijakih 2-letnega programa je 7.08, pri dijakih 4-letnega programa pa 7.32. Standardni odklon za prvo skupino je .862, za drugo .978, medtem ko je standardna napaka aritmetične sredine prve skupine .142, druge pa .138.

Tabela 4: Prikaz izračuna T-testa za novo spremenljivko »zaupljivost_skupna« glede na izobraževalni program dijakov

		Leveneov test razlik med variancama		t-test razlik med aritmetičnima sredinama		
		F	p	t	df	P2
zaupljivost_skupna	Homogenost varianc	1,171	,282	-1,184	85	,240
	Nehomogenost varianc			-1,206	82,351	,231

Ker je $p > 0.05$, razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin niso statistično pomembne.

Hipotezo »Med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike v zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci. Dijaki 2-letnega programa so bolj zaupljivi in nimajo težav pri navezovanju stikov s tujci« zavračam in je ne morem posplošiti na celotno populacijo. Nismo uspeli dokazati razlik med izobraževalnima programoma glede zaupljivosti pri navezovanju stikov s tujci.

H3 – Dekleta 2-letnega in 4-letnega programa bi se v večji meri odločala za delo v tujini kot pa fantje obeh programov.

Za analizo sem uporabila peto in enajsto podvprašanje četrtega vprašanja, kjer sem uporabila Hi-kvadrat preizkus.

Na vprašanje »Ali bi se odločil/a za delo čistilca/ke v eni izmed sosednjih držav, kjer bi ti ponujali 2000 € plače mesečno?« je odgovorilo vseh 89 anketiranih dijakov. Med njimi jih je bilo 49 ženskega spola in 40 moškega spola. Za delo v tujini bi se odločilo 63,3 % deklet obeh programov in 72,5 % fantov obeh programov. Na drugi strani se za delo ne bi odločilo 36,7 % deklet obeh programov in 27,5 % fantov obeh programov.

Tabela 5: Prikaz izračuna Hi-kvadrat testa za vprašanje »Ali bi se odločil/a za delo čistilca/ke v eni izmed sosednjih držav, kjer bi ti ponujali 2000 € plače mesečno?«

	Hi-kvadrat	Df	P-vrednost
Pearsonov Hi-kvadrat	,855 ^a	1	,355
N veljavnih	89		

a. 0 celic (0,0%) ima pričakovano frekvenco manj kot 5.

Najmanjša pričakovana frekvenca je 13,03.

Nismo uspeli dokazati pomembnih razlik med spolom in odločitvijo za delo čistilca/ke v tujini, saj je $x^2 = .855$, $p > 0.05$, zato predpostavko zavrnamo.

Na vprašanje »Ali bi se javil/a na oglas plesne agencije, kjer iščejo mlade plesalce/ke prijetnega videza in po končanem šolanju ponujajo zanimivo delo in dobro plačilo v tujini?« je odgovorilo vseh 89 vprašanih dijakov. Med njimi bi se 22,5 % fantov in 20,4 % deklet javilo na oglas plesne agencije. Na ta oglas se ne bi javilo 77,5 % fantov in 79,6 % deklet.

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Tabela 6: Prikaz izračuna Hi-kvadrat testa »Ali bi se javil/a na oglas plesne agencije, kjer iščejo mlade plesalce/ke prijetnega videza in po končanem šolanju ponujajo zanimivo delo in dobro plačilo v tujini?«

	Hi-kvadrat	Df	p-vrednost
Pearsonov Hi-kvadrat	,057 ^a	1	,811
N veljavnih	89		

a. 0 celic (0,0%) ima pričakovano frekvenco manj kot 5.

Najmanjša pričakovana frekvenca je 8,54.

Nismo uspeli dokazati pomembnih razlik med spoloma in odločitvijo, da bi se javili na oglas plesne agencije, ki po končanem šolanju ponuja zanimivo delo in dobro plačilo v tujini. Vrednost $\chi^2 = .057$, $p > 0.05$, zato predpostavko zavrnemo.

Hipotezo »Dekleta 2-letnega in 4-letnega programa bi se v večji meri odločala za delo v tujini kot pa fantje obeh programov« zavrnemo. Fantje in dekleta obeh programov bi se v enaki meri odločala za delo v tujini. Razlike med spoloma, ko gre za odločanje za delo v tujini, ni.

H4: Obstajajo razlike med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa glede ranljivosti. Dijaki 2-letnega programa so bolj ranljivi.

Analizo sem opravila z novo spremenljivko »ranljivost_skupna«, ki sem jo tvorila tako, da sem seštelala številčne vrednosti na pozitivna podvprašanja, ki so prvo, tretje, četrto, peto, deseto, enajsto in štirinajsto, ter odštelala vsa negativna podvprašanja, ki so šesto, sedmo, osmo, dvanajsto in trinajsto podvprašanje tretjega vprašanja. Nato sem opravila T-test za razlike v ranljivosti dijakov glede na izobraževalni program.

Tabela 7: Prikaz opisne statistike za novo spremenljivko »ranljivost_skupna«

	izobraževalni program	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Standardna napaka aritmetične sredine
ranljivost_skupna	2-letni	37	17,16	7,248	1,192
	4-letni	49	20,45	3,900	,557

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Tabelo o ranljivosti je izpolnilo 37 dijakov 2-letnega programa in 49 dijakov 4-letnega programa. Aritmetična sredina dijakov 2-letnega programa je 17.16, medtem ko je aritmetična sredina dijakov 4-letnega programa 10.45. Standardni odklon prve skupine je 7.248 ter druge 3.900. Standardna napaka aritmetične sredine dijakov 2-letnega programa je 1.192 in .557 dijakov 4-letnega programa.

Tabela 8: Prikaz izračuna T-testa za novo spremenljivko »ranljivost_skupna« glede na izobraževalni program dijakov

		Leveneov test razlik med variancama		t-test razlik med aritmetičnima sredinama		
		F	p	t	df	P2
ranljivost_skupna	Homogenost varianc	16,317	,000	-2,702	84	,008
	Nehomogenost varianc			-2,499	51,614	,016

$P \leq 0.05$, zato predpostavke o homogenosti varianc ne obdržimo. Ker je $p \leq 0.05$, so razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin statistično pomembne. Dijaki 2-letnega programa so bolj ranljivi kot dijaki 4-letnega programa. Hipotezo »Obstajajo razlike med dijaki 2-letnega programa in dijaki 4-letnega programa glede ranljivosti. Dijaki 2-letnega programa so bolj ranljivi« sprejmemo.

H5 – Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega programa obstajajo razlike, ko gre za tvegana dejanja, kjer lahko postanejo žrtve trgovine z ljudmi. Dijaki 2-letnega programa počnejo bolj tvegane stvari.

Analizo sem opravila z novo spremenljivko tveganost_skupna, ki sem jo tvorila tako, da sem seštelala številčne vrednosti odgovorov na peto, šesto, sedmo, deveto, deseto in enajsto podvprašanje četrtega vprašanja. Za dokazovanje hipoteze sem uporabila T-test.

Tabela 9: Prikaz opisne statistike za novo spremenljivko »tveganost_nova«

	izobraževalni program	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Standardna napaka aritmetične sredine
tveganost_skupna	2-letni	36	9,97	1,253	,209
	4-letni	50	10,36	1,241	,176

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Na vprašanja, ki tvorijo novo spremenljivko »tveganost_skupna«, je odgovorilo 36 dijakov 2-letnega programa in 50 dijakov 4-letnega programa. Aritmetična sredina 2-letnega programa je 9.97, 4-letnega programa pa 10.36. Standardni odklon prve skupine je 1.253, druge 1.241, medtem ko je standardna napaka aritmetične sredine za prvo skupino .209, druge pa .176.

Tabela 10: Prikaz izračuna T-testa za novo spremenljivko »tveganost skupna« glede na izobraževalni program dijakov

		Leveneov test razlik med variancama		t-test razlik med aritmetičnima sredinama		
		F	P	t	df	P2
tveganost_skupna	Homogenost varianc	,004	,951	-1,423	84	,158
	Nehomogenost varianc			-1,421	75,137	,159

Ker je $p > 0.05$, razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin niso statistično pomembne.

Hipotezo »Med dijaki 2-letnega in 4-letnega programa obstajajo razlike, ko gre za tvegana dejanja, kjer lahko postanejo žrtve trgovine z ljudmi. Dijaki 2-letnega programa počnejo bolj tvegane stvari« zavrnemo. Nismo uspeli dokazati, da bi dijaki 2-letnega programa počeli bolj tvegane stvari in tako postali žrtve trgovine z ljudmi kot dijaki 4-letnega programa.

4. ODGOVORI NA ZASTAVLJENA VPRAŠANJA IN ZAKLJUČKI NA POSTAVLJENE HIPOTEZE

Ne morem trditi, da so dijaki 4-letnega programa bolj »ozaveščeni« o trgovini z ljudmi, saj so oboji, tako dijaki 4-letnega kot dijaki 2-letnega programa, podajali podobne odgovore na vprašanje, kaj razumejo pod pojmom trgovina z ljudmi in kaj vse obsega. Oboji so največkrat omenjali ženske in otroke kot potencialne žrtve, ugrabitve, prodajo ljudi, organov in prostitucijo. Konkretnega odgovora v smeri prisilnega dela in žrtev moškega spola nisem zasledila. O žrtvah trgovine z ljudmi pišeta Kodele Kos in Kukulj, ki pravita, da naj bi bilo po ugotovitvah društva Ključ največ žrtev prav med ženskami in dekleti, ki si želijo v tujino predvsem zaradi želje po boljšem zaslužku. Vedno več žrtev naj bi bilo med mladostniki in otroki, čeprav je večina žrtev starih med 15 in 30 let (Kodele Kos in Kukulj, 2005). Morda so k tej stereotipni predstavi o ženski prostitutki, ki je bila ugrabljena in je sedaj »sužnja« v tuji državi, pripomogli tudi mediji in njihovo poročanje, saj »način, kako se medij loteva posameznih tem, določa, kako bo občinstvo to temo dojemalo. Mediji bolj ali manj vplivajo na občinstvo tako z načinom obravnavanja posameznih tem /.../« (Zavratnik Zimic idr., 2005, str. 55). Tako oblikujejo podobo trgovine z ljudmi med laiki, ki pojma 'trgovina z ljudmi' ne poznajo drugače kakor iz medijev. V raziskavi, ki so jo leta 2005 izvedli na slovenskih srednjih šolah, so dijaki trgovino z ljudmi enačili s »prostitucijo, ilegalnimi migracijami, kriminalnimi dejanji in tihotapljenjem« ter kot »migriranje v tujino, kjer so migrantom najprej ukradeni dokumenti, potem pa so prisiljeni v prostitucijo ali katerokoli drugo obliko prisilnega dela in izkoriščanja« (Zavratnik Zimic idr., 2005, str. 53). Avtorji s štirimi besedami opišejo poročanje medijev o trgovini z ljudmi: »enostranskost, nejasnost, poenostavljanje, stereotipiziranje« (prav ta, str. 60). Hipotezo »Med dijaki 2-letnega in dijaki 4-letnega izobraževalnega programa ne obstajajo razlike glede poznavanja in opredeljevanja pojma trgovina z ljudmi« sem zavrnila. Uspeli smo dokazati, da obstajajo razlike glede poznavanja in opredeljevanja pojma »trgovina z ljudmi«, med dijaki 2-letnega in 4-letnega izobraževalnega programa.

Izkazalo se je, da dijaki, ne glede na to kateri izobraževalni program obiskujejo, ne zaupajo tujcem oziroma jim ne bi zaupali, ko bi se znašli v situacijah, ki so bile navedene v anketnem vprašalniku. Med dijaki obeh programov ne obstajajo razlike glede zaupljivost pri navezovanju stikov s tujci. Oboji so do njih nezaupljivi. Hipotezo o večji zaupljivosti do tujcev sem zavrnila in je ne morem posplošiti na celotno populacijo dijakov 2-letnega in 4-

letnega programa. Dijaki 2-letnega programa niso bolj zaupljivi pri navezovanju stikov s tujci, kakor dijaki 4-letnega programa.

Tujina in obljuba o dobri plači pritegneta marsikoga, ne samo mlade. Mladi so v raziskavi, ki so jo izvedli Zavratnik Zimic in ostali, kot glavni razlog selitve v tujino navedli boljše finančne možnosti in večji zaslužek (Zavratnik Zimic idr, 2005). Tudi dijaki v mojem primeru bi se na podlagi obljube o dobri plači odločili za delo v tujini. Pri tej odločitvi se niso pokazale statistično pomembne razlike med spoloma. Na tiste, ki se odločijo za delo v tujini, preži kar nekaj nevarnosti. Pred odhodom v tujino se je dobro pozanimati o verodostojnosti organizacije, ki delo organizira. V medijih se pojavlja vedno več zgodb o izkoriščanih delavcih, ki so se v želji po boljšem življenju zase in za svoje družine odpravili v tujino. Obljubljali so jim dobro in redno plačo, kar pa se je na koncu izkazalo le za prazne obljube. Popov piše ravno o preverjanju obljub in tem, da moramo »pri mamljivih oglasih o dobro plačanem delu v tujini /.../ preveriti oglaševalca. Vsako podjetje ali agencija, ki se ukvarja s takšnimi posli, mora biti registrirano« (Popov, 2002, str. 28). Pravi še, da preverjanje ponudb ni nič nenavadnega in da »je treba imeti zdravo pamet in se vprašati, kakšen je posel, s katerim se lahko mlado in neizkušeno dekle, brez kakršnekoli strokovne izobrazbe in znanja tujega jezika zasluži tako veliko denarja. Je sploh logično, da nekje tam zunaj komaj čakajo prav name, da mi bodo napolnili žepe?« (prav tam, str. 28).

Med dijaki obeh programov se je pokazala statistično pomembna razlika v ranljivosti, zato sem hipotezo, ki predpostavlja večjo ranljivost dijakov 2-letnega programa, sprejela. O pomembnosti družine, odnosov, vrednot v njej in samega načina življenja ter njeni povezavi z vzpostavljanjem in navezovanjem stikov z vrstniki, osebnostnimi lastnostmi mladostnika ter prestopniškim vedenjem, sta razpravljala že Tomori in Stiković (glej stran 17). Družina in dogajanje v njej lahko vplivata na mladostnikovo samopodobo in na to, kako bo mladostnik gledal na izobraževanje in pridobitev poklica. Ustrezna izobrazba je posledično povezana z zaposlenostjo oziroma na drugi strani z brezposelnostjo. Družino je Pšunder (glej stran 19) navajal tudi med razlogi za nastanek prestopniškega vedenja. Stergarjeva (1998) je prestopniško vedenje in uživanje drog povezala z željo mladostnika, da bi pripadal vrstniški skupini. Strah pred zasmehovanjem in podcenjevanjem vrstnikov je večji od strahu pred zasvojenostjo z drogo. Čeprav mladi poizkusijo drogo iz gole radovednosti, jih ta lahko zasvoji. Skupaj z Uletovo (2000) sta Tomori in Stiković ugotavljala povezavo med posameznikovo samopodobo in njegovo sprejetostjo v skupini, med vrstniki (glej stran 17). Walter in Schlathoff ugotavljata, da imajo specifične skupine mladih, kot so migranti, mladi z

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

nižjo izobrazbo ter kriminalno preteklostjo, več problemov z brezposelnostjo kot ostale skupine mladih (glej stran 19). V to rizično skupino spadajo dijaki, ki obiskujejo 2-letni izobraževalni program. O povezavi med brezposelnostjo in socialno ranljivostjo piše tudi Uletova (glej stran 19). Prav tako piše o osamljenosti in socialni izključenosti, kar ima velik vpliv na mladostnikovo samodajemanje. Osamljenost lahko povežemo z uporabo spletnih klepetalnic, kjer si osamljene osebe pogosto poiščejo družbo. Kljub anonimnosti in zaupljivosti podatkov, ki jih nudi večina spletnih klepetalnic, ne vemo, kdo se pravzaprav skriva na drugi strani ekrana. Osamljeni mladi, ki uporabljajo spletne klepetalnice, lahko na tak način postanejo žrtve spletnih lažnivcev in zavojevalcev, ki jih zavedejo do te mere, da jim slepo sledijo le zaradi želje, da bi imeli prijatelja in bili sprejeti. Gre za preplet več dejavnikov, ki skupaj vplivajo na socialno ranljivost mladih.

Ko gre za početje tveganih dejanj, kjer lahko postanejo žrtve trgovine z ljudmi, med dijaki 2-letnega in 4-letnega programa, ne obstajajo statistično pomembne razlike, ki bi jih lahko posplošili na celotno populacijo. Hipotezo sem zavrnila.

IV. ZAKLJUČEK

Ko je govora o trgovanju z ljudmi, se nam to zdi oddaljen pojav. Mislimo, da ne moremo postati žrtve trgovanja z ljudmi, saj nismo tako naivni, da bi nasedali lepim in mamljivim ponudbam. Vendar se žal motimo. Čeprav smo lahko zelo ozaveščeni o trgovanju z ljudmi, pasteh, kamor se lahko ujamemo, nikoli nismo dovolj varni. Vsi lahko postanemo žrtve krutega kolesa trgovanja z ljudmi, iz katerega se uspe iztrgati le redkim.

Glede na to da imamo v Sloveniji nekaj organizacij, ki delujejo na področju (predvsem) pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi, je Slovenija na pravi poti preprečevanja tega pojava. Ker je trgovanje z ljudmi zelo kompleksen pojav, saj ne zajema samo žrtev in storilcev, ampak tudi druge akterje (npr. podkupljive carinike, policiste, sodstvo ...), se je potrebno zavedati njene razsežnosti ter dejstva, da je ne moremo odpraviti z danes na jutri. Potrebno je ozaveščanje in informiranje širše javnosti, izobraževanje in izpopolnjevanje kadrov, ki na kakršen koli način delujejo na področju boja proti trgovanju z ljudmi.

Zaključujem z besedami p. Silva Šinkovca, ki veliko povedo o krutosti trgovanja z ljudmi. »Trgovati z ljudmi, jim vzeti svobodo, dostojanstvo, osnovne človekove pravice, jim vzeti življenje. Popolnoma se polastiti njihovega življenja, jim odvzeti svobodo in z njimi gospodariti. Na njihov račun kujajo dobičke, sklepajo posle, sicer nezakonite, a kdo bi se bal, saj je vendar v naši družbi to še kar varen posel« (Šinkovec, 2005, str. 1).

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

V. LITERATURA

Baumeister, S. in Santiago Finsk, H. (2005). Highlighting Economic Aspects of Trafficking in Human Beings. V Sector Project against Trafficking in Women (ur.), *Challenging trafficking in persons: theoretical debate & practical approaches*, (str. 32–38). Baden-Baden: Nomos

Bell, J. N. in Bell W. R. (1993). *Adolescent Risk Taking*. Newbury Park: SAGE

Bradley, H. in Hickman, P. (2004). In and Out of Work? The Changing Fortunes of Young People in Contemporary Labour Markets. V J., Roche, S., Tucker, R., Thomson in R., Flynn (ur.), *Youth in Society*, (str. 120–130). London; Thousand Oaks, Calif.; New Delhi: SAGE: Open University

Čurin, S. (ur.). (2006). *Uveljavljanje mednarodnih dokumentov s področja boja proti trgovini z ljudmi*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

Čurin, S. (2006). Trgovina z ljudmi – mednarodne aktivnosti in umeščenost problematike v slovenskem prostoru. V S. Čurin (ur.), *Uveljavljanje mednarodnih dokumentov s področja boja proti trgovini z ljudmi*, (str. 9-34). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

De Fabrique, N., Romano, J. S., Vecchi, M. G. in Van Hasselt, B. V. (2007). Understanding Stockholm Syndrome. V J. E. Ott (ur.), *FBI Law Enforcement Bulletin*, 76 (7), 10–16

International Organization for Migration (2001). *Victims of trafficking in the Balkans: a study of trafficking in women and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan region*. Vienna; Geneva: International Organization for Migration

Kobeja, B. (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management

Kodele Kos, K. in Kukolj, A. (2005). Predstavitev Društva Ključ. V Trgovina z ljudmi v Sloveniji – fikcija ali realnost (str. 6–13). Ljubljana: Društvo Ključ in Seecran

Košir, K. (2013). Socialni odnosi v šoli. Maribor: Subkulturni azil

Limanowska, B. (2005). The Victims Perspective-A Neglected Dimension. V Sector Project against Trafficking in Women (ur.), *Challenging trafficking in persons: theoretical debate & practical approaches*, (str. 27–31). Baden-Baden: Nomos

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Malpani, A. (2009). Criminalizing Human Trafficking and Protecting the Victims. V B. Andrees in P. Belser (ur.), *Forced labor: coercion and exploitation in the private economy* (str. 129–149). United States of America: Lynner Rienner Publishers

Marshall, H. in Stenner, P. (2004). Friends and Lovers. V J., Roche, S., Tucker, R., Thomson in R., Flynn (ur.), *Youth in Society*, (str. 84–90). London; Thous and Oaks, Calif.; New Delhi: SAGE: Open University

McCabe A. K. (2008). *The trafficking of persons: national and international responses*. New York: Peter Lang Publishing

Možina Florjanc, G. (2008). Sodobno suženjstvo. V Skalar in O. Dečman Dobrnjič (ur.), *Iskanja: vzgoja in prevzgoja*, 28 (37/38), 98–107. Ljubljana: Skupnost dijaških domov Slovenije, Zveza srednjih šol in dijaških domov

Pajnik, M. (2008). Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij. Ljubljana: Mirovni inštitut

Pajnik, M. in Kavčič, U. (2008). Sodne prakse, povezane s trgovanjem z ljudmi in prostitucijo v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59 (2), 141–154

Peršak, N. (2005). Trgovina z ljudmi in migracije: pogled od spodaj. V Z. Kanduč (ur.), *Kriminaliteta, družbeno nadzorstvo in postmodernizacijski procesi*, (str. 137–151). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti

Peršak, N. (2006). Normativni vidiki tihotapljenja ljudi in reakcij nanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57 (2), 109–116

Peršolja, T. (2006). Boj proti trgovini z ljudmi. V S. Čurin (ur.), *Uveljavljanje mednarodnopравnih dokumentov s področja boja proti trgovini z ljudmi*, (str. 47 – 52). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

Popov, J. (2002). *Trgovina z ljudmi: somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z belim blagom

Popov, J. (2003). Orožje, mamila, belo blago ... Trgovina z ljudmi. *Primorska srečanja – Revija za družboslovje in kulturo*, 27 (264/265), 2–11

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Pšunder, M. (1992). *Dijaški dom, mladostnik, odklonskost*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport

Rapuš-Pavel, J. (2005). Ranljivost mladih pri soočanju z brezposelnostjo. *Socialna pedagogika*, 9 (3), 329–360

Steketee, M., Moll, M. in Kapardis, A. (ur.). (2008). *Juvenile delinquency in six new EU member states*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Sterga, E. (1998). Kajenje tobaka, uživanje alkohola in psihoaktivnih snovi. V M. Tomori in S. Stiković (ur.). *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. (str. 97–123). Ljubljana: Psihiatrična klinika

Šelih, A. (ur.). (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih: vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex

Šinkovec, P. (2005). Povpraševanje in ponudba – zloraba. *Vzgoja*, 7 (27), 1

Tomori, M. in Stikovič, S. (ur.). (1998). *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Psihiatrična klinika

Tzvetkova, M. (2002). NGO Responses to Trafficking in Women. V R. Masika (ur.), *Gender, Trafficking and Slavery* (str. 60–68). Oxford: Oxfam

Ule, M. (1993). Psihologija vsakdanjega življenja. Znanstveno in publicistično središče

Ule, M. (ur.). (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenija za mladino in Založba ARISTEJ

Ule, M. in Kuhar, M. (2003). Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Ule, M. in Miheljak, V. (1995). *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS

Zavratnik Zimic, S., Kavčič, U., Pajnik, M. in Lesjak-Tušek, P. (2005). *Kje v sestavljaniki: trgovanje z ljudmi v Sloveniji, iz in preko nje: študija primera*. Ljubljana: Mednarodna organizacija za migracije

Klavž, M. (2014): Trgovina z ljudmi v Sloveniji in ranljivost slovenskih srednješolcev.

Zavratnik, S. (2010). Human rights and human trafficking: reflections on the Slovenian case. V K. Toplak (ur.), *Two Homelands: Migration Studies* (str. 169–188). Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2012–2013. (2013). Pridobljeno s http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/

Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings (2013). Pridobljeno s <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>

GRETA (2014). Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human beings by Slovenia. Strasbourg. Pridobljeno s http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2013_20_FGR_SVN_public_en.pdf

Lah, S. (2011). Družba tveganja. Ljubljana: Zavod IRC. Pridobljeno s http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokumenti/Druzba_tveganja-Lah.pdf

VI. PRILOGA 1

Anketa o trgovini z ljudmi

Sem študentka socialne pedagogike na Pedagoški fakulteti v Ljubljani in pišem diplomsko nalogo na temo »Trgovina z ljudmi v Sloveniji«. Pred tabo je anketni vprašalnik, ki mi bo v pomoč pri izdelavi diplome. Vprašalnik je anonimen, zato te prosim, da odgovarjaš iskreno. Dobljeni podatki bodo uporabljeni izključno v raziskovalni namen. Že vnaprej se ti zahvaljujem za sodelovanje.

1. **Spol** (obkroži): M Ž
2. **Vrsta izobraževalnega programa** (obkroži):
 - a) 2-letni
 - b) 4-letni
3. **Za vsako od trditev obkroži v vsaki vrstici po eno številko glede na to, koliko ta trditev zate velja.**

	Nikakor ne drži	Ne drži	Deloma drži, deloma pa ne	Drži	Popolnoma drži
Imam občutek, da me imajo starši radi.	1	2	3	4	5
V svoji družini se ne počutim dobro.	1	2	3	4	5
Starši podpirajo moje želje o nadaljnjem šolanju in poklicu.	1	2	3	4	5
Imam vsaj eno osebo, na katero se lahko obrnem po pomoč.	1	2	3	4	5
Med sošolci in prijatelji se počutim sprejet/a.	1	2	3	4	5
Počutim se osamljenega/o in izključenega/o.	1	2	3	4	5
Večkrat pomislim na samomor.	1	2	3	4	5
Doživel/a sem že nasilje ali zatiranje s strani vrstnikov.	1	2	3	4	5
Nikoli nisem imel/a težav s policijo.	1	2	3	4	5
Zadovoljen/a sem s svojo zunanjo podobo.	1	2	3	4	5
Verjamem, da bom dobil/a službo, ko jo bom iskal/a.	1	2	3	4	5
Pogosto se prepiram s starši.	1	2	3	4	5
Bojim se, da bom odvisen/a od drog.	1	2	3	4	5
Imam občutek, da me učitelji v šoli podpirajo.	1	2	3	4	5
Skrbi me, ali bom srečen/a v partnerskem odnosu (ljubezenski zvezi).	1	2	3	4	5

4. Na vsako od vprašanj odgovori tako, da glede na svoj odgovor obkrožiš DA ali NE:

Si že slišal /a za trgovino z ljudmi?	DA	NE
Ali misliš, da lahko postaneš žrtev trgovine z ljudmi?	DA	NE
Ali pred odhodom v tujino ali na daljše potovanje narediš fotokopije pomembnih dokumentov?	DA	NE
Ali si že posredoval/a svoj naslov ali sliko, kjer si razgaljen/a, kakšni osebi, ki jo poznaš samo preko interneta?	DA	NE
Ali bi se odločil/a za delo čistilca/ke v eni izmed sosednjih držav, kjer bi ti ponujali 2000 € plače mesečno?	DA	NE
Oseba, ki je ne poznaš osebno, ampak preko interneta, te povabi na koncert v tujino. Priskrbel/a bi ti zastoj karte in prevoz, ob pogoju, da odideš sam/a z njim ali njo. Ali bi sprejel/a tako vabilo?	DA	NE
Ali bi sprejel/a dobro plačano delo (foto)modela?	DA	NE
Si že oziroma ali bi sprejel/a ponudbo za zmenek z osebo, s katero klepetaš le preko interneta in je ne poznaš v živo?	DA	NE
Ali bi se odločil/a za delo plesalca/ke v nočnem klubu?	DA	NE
Ne ulici te ogovori simpatičen fant/ dekle in te povabi na zabavo, ki jo prireja za prijatelja/ico, ki se vrača iz ZDA. Fanta/dekle, ki te je ogovoril/a nisi še nikoli srečal/a. Ali bi šel/šla na zabavo?	DA	NE
Ali bi se javil/a na oglas plesne agencije, kjer iščejo mlade plesalce/ke prijetnega videza in po končanem šolanju ponujajo zanimivo delo in dobro plačilo v tujini?	DA	NE
Ali bi se ti delo plesalca/ke v nočnem klubu zdelo varno?	DA	NE
Ali se ti zdijo spletne klepetalnice varne?	DA	NE

Če si že slišal/a za »trgovino z ljudmi«, prosim, spodaj opiši, kaj po tvojem mnenju ta izraz pomeni in kaj vse lahko obsega:

.....

.....

.....

Hvala za sodelovanje!